

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Bulharsko-macedónske vzťahy a perspektívy eurointegračného procesu
Macedónskej republiky**

Dušana Šaríková

Bakalárska práca

2014

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Dušana Šaríková
Osobní číslo: H10495
Studijní program: B7310 Filologie
Studijní obory: Historie (dvouoborové)
Slavistická studia zemí Evropské unie (dvouoborové):
Bulharština
Název tématu: Bulharsko-macedónské vztahy a perspektívy eurointegračního
procesu Macedónskej republiky
Zadávající katedra: Katedra literární kultury a slavistiky

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka ve své bakalářské práci zpracuje spektrum možných definic bulharsko-makedonských vztahů, přičemž se zaměří především na otázku složitých interpretací společných etap historického vývoje v moderním bulharském i makedonském interpretačním pojetí. Na základě analýzy dostupné literatury tak zdůrazní problematické momenty vzájemných vztahů, které se zejména po roce 1991 navracejí v širě pojatém společenském diskurzu a jež se mohou v kontextu případného zahájení přístupových jednání ukázat jako jejich primární překážka. Bakalářská práce tak bude tvořena dvěma základními celky - problematikou evropské integrace Republiky Makedonie z hlediska historicky determinovaných animozit a jejich případné transformace ve funkční faktory, jež mohou výrazným způsobem komplikovat proces dalšího rozšíření Evropské unie. Kol. Šaríková v jednotlivých pododdílech své práce poukáže na tematicky provázané problémy filologické, kulturologické či politologické povahy.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **27. srpna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2014**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ivo Říha, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 20. ledna 2014

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

AČKOV, Nikola. Makedonija v našata istorija, Vasil Stanilov, Sofija 2003 (Slovanská knihovna-NK ČR). ADANIR, Fikret. Die Makedonische Frage: ihre Entstehung und Entwicklung bis 1908, Frankfurter Historische Abhandlungen, Franz Steiner Verlag GmbH. Wiesbaden 1979 (Slovanská knihovna-NK ČR). BECHEV, Dimitar. Historical dictionary of the Republic of Macedonia. Lanham 2009. (Knihovna UK; Praha). BENEDEK, Wolfgang. Lessons (not) learned with regard to human rights and democracy a comparison of Bosnia and Herzegovina, Kosovo and Macedonia. Antwerp 2010 (Knihovna MUNI; Brno). BROWN, Keith. The past in question: modern Macedonia and the uncertainties of nation. Princeton 2003 (Knihovna UK; Praha). COWAN, Jane K. Macedonia: the politics of identity and difference. London 2000 (Knihovna UK; Praha). DIMITROV, Božidar. Desette lži na makedonizma, Aniko. Sofija 2000 (Slovanská knihovna-NK ČR). DOROVSKÝ, Ivan. Makedonie: zrození nebo obrození národa. Boskovice 1995 (Knihovna UK; Praha). GIZA, Antoni. Balkanskite državi i makedonskijat vpros. Makedonski naučen institut. Sofija 2001 (Slovanská knihovna-NK ČR). IVANOV, Jordán. Blgarite v Makedonija, Nauka i izkustvo. Sofija 1986 (Slovanská knihovna-NK ČR). IVANOVSKI, Vasil. Zošto nie Makedoncite sme oddelna nacija. Archiv na Makedonija. Skopje 1995 (Slovanská knihovna-NK ČR). KOČEV, Ivan- KORNŠTAJNER, Oto-ALEKSANDROV, Ivan. Sčinjavaneto na taka narečen makedonski knižovni ezik, Makedonski naučen institut. Sofija 1993 (Slovanská knihovna-NK ČR). KOLEDAROV, Petr. Imeto Makedonija v istoričeskata geografija, Nauka i izkustvo. Sofija 1985 (Slovanská knihovna-NK ČR). LAMPE, John R. Ideologies and national identities - the case of 20th century Southeastern Europe. Budapešť 2004 (Knihovna UK; Praha). MATARASSO, François. Living heritage Macedonia, community development through cultural heritage resources: programme report 2001-2003 (European Union online zdroj). MISIRKOV, Krste. O makedonských záležitostech. Brno 2012 (Knihovna MUNI; Brno). NIGEL, Thomas. Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001. Praha 2008 (Knihovna UK; Praha). PETTIFER, James. The new Macedonian question. Londýn 2001 (Knihovna MUNI; Brno). POULTON, Hugh. Who are the Macedonians?. Columbia 1997 (Knihovna MUNI; Brno). RISTOVSKI, Blaže. Macedonia and Macedonian People. Viedeň 1999 (Knihovna UK; Praha). RYCHLÍK, Jan. Dějiny Bulharska. Praha 2002 (Knihovna UPa, Pardubice). RYCHLÍK, Jan - KOUBA, Miroslav. Dějiny Makedonie. Praha 2003 (Knihovna UPa, Pardubice). SHEA, John. Macedonia and Greece: the struggle to define a new Balkan nation. Jefferson 1997 (Knihovna UK; Praha).

Prehlasujem:

Túto prácu som vypracovala samostatne. Všetky literárne pramene a informácie, ktoré som v práci využila, sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Bola som oboznámená s tým, že sa na moju prácu vzťahujú práva a povinnosti vyplývajúce zo zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, predovšetkým so skutočnosťou, že Univerzita Pardubice má právo na uzatvorenie licenčnej zmluvy o využití tejto práce ako školského diela podľa § 60 ods. 1 autorského zákona, a s tým, že pokiaľ dôjde k použitiu tejto práce mnou alebo bude poskytnutá licencia o využití inému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávnená od mňa požadovať primeraný príspevok na úhradu nákladov, ktoré na vytvorenie diela vynaložila, a to podľa okolností až do jej skutočnej výšky.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v Univerzitnej knižnici.

V Pardubiciach dňa 30. 6. 2014

Dušana Šariková

Pod'akovanie

Chcela by som poďakovať vedúcemu mojej práce, **PhDr. Miroslavovi Koubovi, Ph.D.**, za zanieteny a vysoko odborný pristup k tejto problematike, v ktorej je pre mňa jednoznačnej akademickou autoritou. Rovnako by som rada poďakovala *katedre slavistických štúdií Univerzity Paisij Chilendarski v Plovdive*, ktorá mi pomohla pochopiť zložitost' a komplexnost' chápania bulharsko-macedónskych vzťahov nielen na báze odborného, ale i medziľudského stupňa. Obrovské ďakujem patrí i mojej rodine a priateľovi, ktorí mi boli vždy veľkou oporou a motiváciou.

ANOTÁCIA

Bakalárska práca sa zaoberá otázkou interpretácie etáp historického vývoja v kontexte bulharsko-macedónskych vzťahov a jej vplyvu na integračný proces Macedónskej republiky do európskych štruktúr. Práca ďalej venuje pozornosť jednotlivým bodom vývoja integračného procesu Macedónskej republiky, ako aj problematickým aspektom tejto integrácie z pohľadu medzinárodných vzťahov.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Bulharská republika, Macedónska republika, medzinárodné vzťahy, eurointegračný proces

TITLE

Bulgarian-Macedonian Relations and the Perspectives of European Integration Process in the Republic of Macedonia

ANNOTATION

Bachelor thesis deals with the issue of interpretation of historical development episodes in context of Bulgarian-Macedonian relations and its impact on the integration process of the Republic of Macedonia into the european structures. The thesis further pays attention to particular points of Macedonian integration process development, as well as to problematic aspects of this integration from the perspective of the international relations.

KEY WORDS

Bulgarian Republic, Macedonian Republic, international relations, eurointergration process

OBSAH

ÚVOD.....	12
1. HISTORICKÁ ČASŤ – NÁČRT SPOLOČNÝCH DEJINNÝCH MÍLNIKOV.....	13
1.1. SPOLOČNÝ NEPRIATEL – OSMANSKÁ NADVLÁDA	14
1.1.1. DOPADY „VELKEJ VÝCHODNEJ KRÍZY“ – CARIHRADSKÁ KONFERENCIA.....	15
1.2. RUSKO-TURECKÝ KONFLIKT – NÁDEJ „VELKÉHO BULHARSKA“.....	16
1.2.1. SANTSTEFANSKÝ MIER A JEHO ŠPECIFIKÁ.....	17
1.2.2. BERLÍNSKY KONGRES A ÚPRAVA POMEROV V RÁMCI BALKÁNU.....	18
1.2.3. KRESNENSKO-RAZLOŽSKÉ POVSTANIE.....	19
1.3. OZVENY MACEDÓNSKEJ OTÁZKY PO ROKU 1878.....	20
1.3.1. BALKÁNSKI RIVALY O PRIAZEŇ MACEDÓNSKEHO OBYVATELSTVA.....	22
1.3.2. CIRKVENÝ BOJ O „MACEDÓNSKE DUŠE“.....	22
1.3.3. MACEDONIZMUS – ZROD FENOMÉNU?.....	23
1.4. GENÉZA MACEDÓNSKÝCH REVOLUČNÝCH ORGANIZÁCIÍ.....	25
1.5. ILINDENSKÉ POVSTANIE	27
1.6. PRVÁ A DRUHÁ BALKÁNSKA VOJNA.....	30
1.7. ODRAZY PRVEJ A DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY	33
1.7.1. PRVÁ SVETOVÁ VOJNA	33
1.7.1.1. OBDOBIE TRANZITU.....	37
1.7.1.2. PIRINSKÁ ČASŤ MACEDÓNSKA.....	40
1.7.2. DRUHÁ SVETOVÁ VOJNA	41
1.8. CESTA K ZJEDNOTENIU A VYHLÁSENIU MACEDÓNSKEJ REPUBLIKY.....	44
1.9. MIESTO MACEDÓNSKA V JUHOSLÁVSKEJ FEDERÁCIÍ.....	45
1.9.1. BILATERÁLNE VZŤAHY JUHOSLÁVIE A BULHARSKA	47
1.10. ROZPAD JUHOSLÁVIE	48
1.11. OSAMOSTATNENIE MACEDÓNSKEJ REPUBLIKY.....	49
1.11.1. MACEDÓNSKA REPUBLIKA NA CESTE K MEDZINÁRODNÉMU UZNANIU	50
1.12. POLITICKÝ VÝVOJ MACEDÓNSKA PO ROKU 1998.....	54
1.12.1. KOSOVSÝ KONFLIKT A JEHO PREPOJENIE NA ALBÁNSKU VZBURU V MACEDÓNSKU 54	
1.12.2. ZAČIATKY CESTY MACEDÓNSKEJ EUROINTEGRÁCIE.....	55
2. EUROINTEGRAČNÁ ČASŤ	56
2.1. OBDOBIE OD 1991 DO 2004	56
2.1.1. ZAHÁJENIE JEDNANÍ MEDZI MACEDÓNSKOM A EÚ - PROGRAM PHARE.....	56
2.1.2. STABILIZAČNÁ A ASOCIAČNÁ DOHODA	57
2.1.3. PRECHODNÉ OBDOBIE STAGNÁCIE	59
2.2. OBDOBIE OD 2004 DO 2012	59
2.2.1. ŽIADOSŤ O ČLENSTVO V EÚ	59
2.2.2. EURÓPSKE PARTNERSTVO A PRÍSTUPOVÉ PARTNERSTVO	60
2.2.3. OBDOBIE STAGNÁCIE A KONFLIKTY OHROZUJÚCE INTEGRAČNÝ PROCES	61
2.2.4. LIBERALIZÁCIA VÍZOVÉHO REŽIMU A ZNOVUOTVORENIE OTÁZKY PRÍSTUPOVÝCH ROKOVANÍ.....	62
2.3. POČIATKY INTEGRAČNÉHO DIALÓGU	63
2.3.1. SPRÁVA EURÓPSKEJ KOMISIE.....	63
2.3.1.1. POSUDOK SPRÁVY - REFORMY.....	64
2.3.1.2. POSUDOK SPRÁVY – DOBRÉ SUSEDSKÉ VZŤAHY	67
2.3.2. INTEGRAČNÝ PROGRES - QUO VADIS?.....	67

3.	DISKURZ BULHARSKO-MACEDÓNSKÝCH VZŤAHOV.....	69
3.1.	PROBLÉMOVÉ MOMENTY Z POHLADU MACEDÓNSKEJ STRANY.....	69
3.2.	PROBLÉMOVÉ MOMENTY Z POHLADU BULHARSKEJ STRANY.....	71
3.3.	HĽADANIE ĎALŠEJ SPOLOČNEJ CESTY PRE ÚSPEŠNÉ ROZVÍJANIE VZÁJOMNÝCH VZŤAHOV	72
3.4.	OFICIÁLNY POSTOJ BULHARSKEJ VLÁDY	76
3.5.	KRÁTKE ZHRNUTIE.....	77
	ZÁVER	78
	RESUMÉ	79
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	80

Zoznam v texte používaných skratiek

ASNOM	Antifašistické shromáždění pro národní osvobození Makedonie
BMORV	Bulharský macedónsko-odrinský revolučný výbor
Komisia	Európska Komisia
Rada	Rada EÚ
ES	Európske spoločenstvo
EÚ	Európska únia
FYROM	Bývalá juhoslávská republika Macedónsko
MAAK	Hnutie všemacedónskej akcie
MANAPO	Macedónske ľudové hnutie
OBSE	Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
OSN	Organizácia spojených národov
SHS	Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov
TMORO	Tajná macedónsko-odrinská revolučná organizácia
VMK	Vrchný macedónsky výbor
VMOK	Najvyšší macedónsko-odrinský výbor
VMORO	Vnútoraná macedónsko-odrinská revolučná organizácia
VMRO	Vnútoraná macedónska revolučná organizácia
VMRO-DPMNE	VMRO – Demokratická strana macedónskej národnej identity
VMRO-SMD	VMRO – Svaz macedónskych družín
ZSSR	Zväz sovietskych socialistických republík

ÚVOD

Oblasť balkánskeho polostrova odjakživa patrila k najturbulentnejším častiam európskeho kontinentu. Multilaterálne vzťahy medzi jednotlivými národmi podliehali dobovým podmienkam na báze spolupráce alebo naopak prešli do podoby vyhrotených vojnových konfliktov. Za stmelujúci prvok, ktorý by potenciálne stabilizoval komplikovanú koexistenciu v rámci balkánskeho regiónu, je všeobecne považovaný proces európskej integrácie. Práve tieto faktory sa stali východiskom mojej bakalárskej práce.

Predmetom nasledujúcich kapitol sú bulharsko-macedónske bilaterálne vzťahy ponímané skrz genézu historického diskurzu, ktorý je ústrednou temou prvej časti predkladanej práce. Pre spracovanie vývoja historických udalostí v perspektíve dnešných dopadov je použitá kompilačná metóda s prvkami analýzy a kritického prístupu k objektívnosti interpretatívnych historických zdrojov.

Druhá kapitola je venovaná problematike eurointegračných procesov z pohľadu jej všeobecných ustanovení a pravidiel, ktorá plynule prechádza k aplikácii týchto princípov na Macedónsku republiku. Obsahovo sa venuje aj problematickým aspektom tohoto procesu z pohľadu ďalšieho posunu v rámci rozširovania na balkánskom polostrove.

Tretia časť práce je následne venovaná špecifickým aspektom bilaterálnych vzťahov hore spomínaných republík a ich postojom k sporným bodom v rámci vzájomnej koexistencie. Uvedená kapitola sa opiera najmä o oficiálne vyjadrenia kompetentných ôsob a inštitúcií, ktoré sú podrobené kritickému diskurzu.

Cieľom práce je okrem prehľadnej genézy bilaterálnych vzťahov a jej súčasťných dôsledkov aj poukávanie na istú neefektívnosť európskych štruktúr pri rozširovaní ich základne o nových členov. Nakoľko rozsah a zameranie sú limitujúcim faktorom, práca nemá ambíciu priniesť efektívne riešenia, ktoré sa doposiaľ neobjavili ani na pôde diplomatických elít, ale skôr upozorniť na dlhodobú stagnáciu v ich úspešnom hľadaní.

1. Historická časť – náčrt spoločných dejinných míľnikov

Národná identita je konštruktom podliehajúcim komplexu historických procesov.¹

Na túto definíciu pojmov sa odvoláva antropologická obec na čele s Loringom Danforthom, ktorý mimo iného zdôrazňuje, že nacionalistické ideológie sú primárne o mýtoch, ktoré majú tendenciu dokresľovať rysy národa, jeho kultúry a identity práve prostredníctvom dejinných príbehov, ktoré sú považované za nezameniteľné a nepochybniteľné esencie histórie.²

Na základe takto postavených atribútov, ktoré „individuálny“ výklad historických udalostí kladú na piedestál, považujem historické pozadie mojej práce za kľúčový moment v pochopení súčasných politik študovaného regiónu. Nakoľko práca je obmedzená svojím zadaním i rozsahom, uvedomujem si, že subjektívnou selekciou historických míľnikov určite opomeniem mnohé udalosti, ktoré rovnako prispeli ku genéze bilaterálnych vzťahov až do dnešnej podoby. Udalosti, ktorým venujem podkapitoly v tejto sekcii považujem za zásadné pre vývoj vzťahov medzi Bulharskom a Macedónskom. Náležitú pozornosť im však venujem len v zornom poli jednoduchého súhrnu, nakoľko cieľom mojej práce nie je primárne podrobný chronologický prehľad histórie, ale skôr analýza jej dopadov.

Pre dejinný náčrt, ktorý by funkčne zodpovedal hore uvedeným cieľom a kritériám, sa v historickom slede zaoberám udalosťami od 19. storočia, ktoré podľa môjho názoru pre oba štáty znamenali značný prelom v ich ďalšom formovaní.

Zaujímavou problematikou, ktorá prevyšuje rámec práce, je nepochybne výklad starovekých a stredovekých dejín macedónskou akademickou obcou, ktorá sa svojimi ex-post interpretáciami počiatkov macedónskej histórie dostala do sporov so všetkými susednými štátmi, predovšetkým však s Gréckom. Táto časť histórie však podľa môjho názoru spadá čiastočne do sféry polemík a dodnes sa na nej nezhodujú ani poprední historici.

Naviac, história vždy bola, je a bude interpelačnou vedou, ktorá otvára možnosti pre nové pohľady a reorganizáciu významnosti udalostí, a tak je možné predvídať mnohé vedecké a interpretačné obraty. Túto časť uzavriem výrokom historika Jána Dekana, ktorý o histórii tvrdí nasledovné:

---

¹ DANFORTH, L. M. *The Macedonian Conflict: Ethnic Nationalism in a Transnational World*. Princeton, 1995. s. 145. ISBN 9780691043562.

² Ibid.

³ DOKROVSKÝ, I. *Makedonie: zrození nebo obrození národa?*. 1. vyd. Boskovice, 1995. s. 7. ISBN 80-85834-

„Neboť tak jako se člověk nemůže zříci svého mládí, tak ani národ nemůže popřít svou minulost. Mládí i dospělost jsou právě tak nesdílnou součástí osobnosti, jako je historie součástí národa“.³

1.1. Spoločný nepriateľ – Osmanská nadvláda

Obdobie druhej polovice 19. storočia je svojou pestrosťou a turbulentnosťou udalostí výrazným medzníkom vo vývoji balkánskeho polostrova. Postupný úpadok vplyvu a moci Vysokiej porty vytváral zárodky nových nádejí pre podrobené národy. Mnohé z nich zanechali staré nepriateľstvá a riadili sa skôr notoricky známym porekadlom „nepriateľ môjho nepriateľa je môj priateľ“.

Napriek snahe Osmanskej ríše o udržanie svojich geopolitických pozícií, ktoré boli kulminujúcou nespokojnosťou národov značne otrasené, obdobie prelomu storočí možno jednoznačne označiť za definitívny úpadok, príznačne pomenovaného „chorého muža na Bospore“.

Tomuto poklesu moci však predchádzala istá snaha o aspoň čiastočnú nápravu pomerov formou reforiem, ktoré by zaistili provizórny akt zmiernenia napätia.

Počiatkom 19. storočia vydal sultán zvláštny výnos, tzv. hatihumajun, ktorý sa jednoznačne zapísal do dejín osmanskej ríše ako jedna z najväčších právnych reforiem, ktoré zavádzali rovnosť pred zákonom pre všetkých občanov odhliadnúc od ich vierovyznania.⁴

Tento akt svoju dôležitosť podčiarkol skutočnosťou, že Turci do začiatku 19. storočia rozlišovali obyvateľstvo svojho impéria nie podľa národnosti, ale práve podľa náboženského vierovyznania. Každý nemuslimský obyvateľ ich ríše bol teda označený názvom *rum-millet*, teda grécky ľud, odhliadnúc od faktu, že veľké územné oblasti obývali práve obyvatelia hlásiaci sa k slovanskému etniku.⁵

Ďalším dodatkom právnej reformy boli i nedotknuteľnosť súkromného vlastníctva a osoby, ako aj osobná bezpečnosť, ktoré stáli na princípoch západoeurópskych právnych tradícií a stali sa tak tiež súčasťou osmanského právneho poriadku.

Akokoľvek fundované a prepracované tieto reformy zneli, pokiaľ bola ich aplikovateľnosť len otázkou teórie a nie praxe, vytrácala sa ich hodnota, ktorá mala byť

³ DOROVSKÝ, I. *Makedonie: zrození nebo obrození národa?*. 1. vyd. Boskovice, 1995. s. 7. ISBN 80-85834-29-4.

⁴ RYCHLÍK, J – KOUBA, M. *Dějiny Makedonie*. Praha, 2003. s. 93. ISBN 80-7106-642-7.

⁵ DOROVSKÝ, I. op. cit., s. 10.

osvedčeným prostriedkom pre zmiernenie vnútro politickej vyhrotenej atmosféry a zároveň ústretoým krokom pre upokojenie obáv európskeho politického publika.

1.1.1. Dopady „Veľkej východnej krízy“ – Carihradská konferencia

Strnulosť politických pomerov, ktoré na Balkáne tendenčne podliehali oslabenému osmanskému vplyvu, dozreli do bodu, kedy si vyžadovali vyjadrenia postoja voči Osmanskej ríši aj z radov medzinárodného prostredia.

Problematickosť udržateľnosti pôvodného geopolitického konceptu Osmanskej ríše podčiarkli proti turecké nepokoje zo strany kresťanského obyvateľstva, ktoré svojou „rebéliou“ voči Osmanom jasne poukazovalo na svoje osloboditeľské zámery.

Nepokoje vo forme lokálnych i národných povstaní so sebou pochopiteľne priniesli tureckú odpoveď vo forme protiútoku, ktorý vyvolal pohoršenie na strane Ruska, hroziaceho intervenciou v prípade ignorovania ich požiadavku o okamžitom zastavení vojenského ťaženia.⁶

Konflikt, ktorý spočiatku nevykazoval znaky revolučného obratu sa do dejín Balkánu zapísal pod pojmom „veľká východná kríza“ a započal tak nové nádeje pre istú, aspoň čiastkovú, emancipáciu najmä slovanského obyvateľstva Balkánu.

Uzatvorenie mieru bolo výsledkom niekoľkomesačného diplomatického snaženia zainteresovaných európskych mocností. Ako uvádza profesor Rychlík: *„evropské státy tvrdily, že cieľom jejich snažení je pouz zlepšiť postavení křestanského obyvateľstva na území osmanské ríše, skutocnosť však byla jiná. Podstata konfliktu byla čiste mocenská: zatímco Rusko pomocí povstání balkánských Slovanu hodlalo realizovat své dávné sny na vytlačení Turku z Balkánu, ovládnutí úžin (Dardanel a Bospor) a získaní přístupu k Egejskému moři, Velká Británie měla naopak zájem na udržení celistvosti osmanské ríše jako hráze proti ruské rozpínavosti.“*⁷

Veľkorysá pomoc utlačovanému kresťanskému, zväčša slovanskému obyvateľstvu teda plnila len funkciu akejsi zásterky vlastných mocenských túžob.

Carihradská medzinárodná konferencia upravujúca územno-správne pomery v rámci osmanskej ríše, započala svoje konanie 11. decembra 1876.

---

⁶ RYCHLÍK, J – KOUBA, M. op. cit., s. 101.

⁷ Ibid.

Pre Bulharsko a čiastočne i Macedónsko je táto konferencia dôležitým bodom na ose dejín, nakoľko ruské zastúpenie presadzovalo vytvorenie nezávislého Bulharska, ktoré by územne získalo oblasti dnešného Macedónska - Skopje, Bitoly a Ochridu.⁸

Samozrejme idea tohto nového politického celku zo zjavných dôvodov nezožala podporu zo strany Osmanskej ríše a Grécka, ktoré so spomínaným územím mali pochopiteľne iné zámery. Carihradská konferencia napriek svojim vytýčeným cieľom ohľadne upokojenia situácie na diplomatickej úrovni skončila fiaskom bez zásadnejšieho prínosu k riešeniu neutešenej situácie na „balkánskom sude prachu“.

1.2. Rusko-turecký konflikt – nádej „Veľkého Bulharska“

Oficiálnym dôvodom tohto konfliktu je podľa historika Jiřího Martíneka práve krach carihradskej konferencie a jej nedôslednosť v zaistení ochrany práv slovanského obyvateľstva žijúceho v európskej časti Turecka.⁹

Vojnový stav bol vyhlásený v apríly roku 1877, avšak ruská armáda fyzicky prekročila Dunaj z rumunskej strany až počiatkom júna.¹⁰

Aktívnu účasť v bojoch na strane „ruského brata“ prejavili bulharskí i macedónski dobrovoľníci.

Nepochybne sa na tejto aktivite podpísal fakt znovuoťvorenia otázky vytvorenia tzv. „Veľkého Bulharska“, ktorú ruská strana predkladala napriek odmietavému postoju veľmocí v neďalekej minulosti. Pre bulharskú stranu išlo o dávny sen, ktorý mal z objektívneho pohľadu utopistický charakter, ruskou neutíchajúcou podporou však naberal na zrealizovateľnosti.

Konflikt, ktorý mal spočiatku v podstate lokálny charakter sa razom stal predmetom politického záujmu európskych mocností, ktorých postoje jasne poukazovali na sebastredný záujem využiť situáciu vo svoj prospech. Grécke povstanie a britská intervencia v konečnom dôsledku nezasiahli priamočiaro do diania konfliktu, aj keď britská výstraha a pripravenosť loďstva zasiahnuť na strane Turecka určite urýchlila mierový proces, na ktorom sa sprostredkovaním rokovaní značne podieľal práve Londýn.

---

⁸ Ibid.

⁹ MARTÍNEK, J. *Stručná historie státu. Bulharsko*. Praha, 2009. s. 15. ISBN 978-80-7277-422-7.

¹⁰ GLENNY, M. *The Balkans: Nationalism, War and the Great Powers*. London, 2001. s. 351. ISBN 0140233776.

1.2.1. Santstefanský mier a jeho špecifiká

Zmierujúce vyjednávanie sa konalo v kúpeľnom mestečku Yeşilkö vzdialeného pár kilometrov od úžiny Bospor. Mesto sa však do povedomia dostalo pod svojím francúzskym menom San Stefano, ktoré sa zapísalo do dejín najmä bulharského národa veľkými tlačenými písmenami. Mierové rokovania sa vyvíjali smerom, ktorý bulharskému národu doslova dával krídla.

*“Podle ustanovení smlouvy mělo být v evropské části Turecka zřízeno formálně autonomní, avšak ve skutečnosti na Turecku zcela nezávislé “Bulharské knížectví” o rozloze 172 500 km², sahající na severu k Dunaji, na východě k Černému a na jiho k Egejskému moři.”*¹¹ Bulharsko teda malo územne prijať i oblasť dnešného Macedónska s výnimkou Solúna a polostrova Chalkidiki, na čo väčšina bulharsky orientovaného macedónskeho obyvateľstva odpovedala rovnakým nadšením.

Zdanlivý paradox, ktorý plynie z pozitívnej odozvy slovanského obyvateľstva dnešného Macedónska, stať sa súčasťou bulharského super-štátu má svoje logické opodstatnenie. Nespochybniteľná túžba vymedziť sa voči nestabilnej Osmanskej ríši a šanca na nový začiatok v štátnom útvare, ktoré obyvateľstvo spája na základe etnických tradícií a istej vzájomnej prepojenosti bolo kvitovanou alternatívou, ktorá v dobovom poňatí predstavovala jedinú reálnu cestu k čiastočnému oslobodeniu, nakoľko predstavy úplného osamostatnenia macedónskeho obyvateľstva nemali ešte dostatočne vyzretú štruktúru a reálnu aplikovateľnosť.

Nakoľko však išlo o koncept, ktorý by na balkánskom polostrove radikálnym spôsobom zmenil pomer a vyváženie politických síl a vplyvu, východiskové body mierového konceptu potrebovali značnú revíziu.

*“Každému muselo být jasné, že velmoci nemohou souhlasit s vytvořením Velkého Bulharska pod faktickým ruským protektorátem...”*¹²

Pod politickým nátlakom, ktorý skrýval taktický plán pre budúce prerozdelenie predmetnej oblasti, santstefanský mierový plán ostal len bledným ideálom, ktorého utopistický charakter bol dlho predmetom bulharskej nostalgie.

---

¹¹ RYCHLÍK, J – KOUBA, M. op. cit., s. 103.

¹² Ibid., 104.

1.2.2. Berlínsky kongres a úprava pomerov v rámci Balkánu

Kongres zainteresovaných mocností, vedený pod taktovkou nemeckého kancelára Otta von Bismarcka, revidoval články predošlej mierovej zmluvy natoľko, že sa postaral o zásadné zmeny geopolitického vývoja Balkánu na niekoľko desaťročí. Zmluva bola podpísaná 13. júla 1878 a mapa polostrova dostala opätovne novú správnu podobu.¹³

„Bulharské knížectví nacházející se ve formální závislosti na Vysoké portě, avšak ve skutečnosti samostatné, mělo zahrnovat sofijský sandžak a území mezi pohořím Stará planina a Dunajem.“¹⁴

Oblasť dnešného Macedónska bola pod zmluvnými článkami prerozdelená nasledovne. *„Na území na jih od Staré planiny až k pohoří Rodopy bylo vytvořeno autonomní území Východní Rumelie tvořící z mezinárodního hlediska součást osmanské říše...Zbytek sanstefanského území, tedy Makedonie a Thrákie, byl vrácen přímo osmanské říši.“¹⁵*

Odôvodnenie správneho prerozdelenia vo forme, ktorú priniesol berlínsky kongres, jej signatári podmieňovali práve skutočnosťou, ktorá poukazovala na nehomogénnosť obyvateľstva tejto etnicky veľmi pestrej oblasti.

Ochrana záujmov gréckej a tureckej enklávy, ktorá nemala pochopiteľne najmenší záujem na účasti v „sanstefanskom Bulharsku“, bola kľúčovým argumentom pre formovanie nového územno-mocenského plánu.

Pre „egejskú“ časť obyvateľstva dnešného Macedónska bolo zlyhanie sanstefanského mierového plánu istým vydýchnutím, nakoľko veľká časť obyvateľov sa vzhľadom na svoje ortodoxné, patriarchálne vierovyznanie tendenčne prikláňala k potenciálnemu pripojeniu k susednému Grécku.

Bulharsko-macedonský „super štát“, ktorý bol z pohľadu Bulharska prirodzeným štátoprávnym vyústením na základe etnickej, či jazykovej blízkosti obyvateľov oboch oblastí, definitívne stratil mandát zrelizovateľnosti, a stal sa tak nedobytným a nenaplniteľným snom, ktorý prenasledoval bulharský národ po ďalšie desaťročia.

Berlínsky kongres sa celkovo do národnej historiografie zúčastnených balkánskych štátov zapísal ako veľké sklamanie, ktoré podčiarkovalo nedozretosť a nesplniteľnosť ich národnostných cieľov. V knihe Medzi Vídní a Carihradem na to poukazuje aj profesor Rychlík, ktorý dodáva, že berlínsky kongres nemohol splniť požiadavky, ktoré neboli

---

¹³ Ibid., s. 108.

¹⁴ Ibid., s. 109

¹⁵ Ibid.

objektívne splniteľné vzhľadom na fakt, že premiešanosť etník a existencia vysokého počtu národnostne neuvedomelého obyvateľstva, komplikovala určenie väčšinovej národnosti a teda aj teritoriálny nárok národa na určité územie.¹⁶

Tento fakt je storočiami rotujúcou reáliou charakteristickou pre balkánske národy, ktorých snaha o absolútne vymedzenie svojej identity voči susedným národom je často krát postavená na „hlinených nôžkach“.

Filozof Brian Fay pokladá predstavu „čistej kultúry - národa“ za mýtus a prikláňa sa skôr k predstave „premiešanosti a nejednotnosti“ národných celkov. Osobne zdieľam jeho názor, že všetky kultúry a kultúrne národy sú výsledkom stretu s inými kultúrami, od ktorých preberajú príťažlivé aj nebezpečné novoty, ktoré potom rozmieňajú a činia svojou súčasťou, i keď v istej modifikovanej podobe, alebo im vzdorujú tým, že upevňujú isté aktivity a praktiky, ktorý sú pre nich „prirodzené“ a spontánne a tak sa k nim uchylujú zámerne. Kultúry (národy a ich historické genézy) je potrebné čiastočne chápať z hľadiska zóny ich interaktivity než len ako osamotené objekty, ktoré sa definujú len v rámci svojho obrazu, mimo kontext existencie „tých druhých“.¹⁷

Táto myšlienka je nosným mementom pre celý proces národnostného sebaurčenia balkánskeho ľudu, ktorého echo sklamaní sa intenzívne ozývalo práve po ustanovení článkov vyplývajúcich z jednaní balkánsky neslávneho Berlínskeho kongresu.

1.2.3. Kresnensko-Razložské povstanie

Snaha o zvrátenie nového usporiadania obyvateľstvom bulharsko-macedónskych pohraničných oblastí vyústila do proti tureckého povstania, ktoré síce v historickej perspektíve kvôli svojmu neúspechu neprinieslo žiaden radikálnejší zlom, považujem však za prínosné poukázať na spoluprácu medzi obyvateľmi Bulharska a pohraničných oblastí dnešného Macedónska, ktorá po úteku účastníkov povstania do Bulharska prispela podľa autorov monografie *Dějiny Makedonie až k „základom pozdejšej početnej macedónskej emigrácie.“*¹⁸

Napriek tejto forme istej kooperácie sa nedá trvať na tom, že by povstanie predznačovalo túžbu po spoločnom štátnom zriadení, nakoľko slovanské obyvateľstvo sa primárne vyhradzovalo voči osmanskému vplyvu, z čoho však implicitne nevyplýva jeho

¹⁶ RYCHLÍK, J. *Mezi Vidni a Cařihradem*. Praha, 2009. s. 218. ISBN 978-80-7021-957-7.

¹⁷ FAY, B. *Současná filozofie sociálních věd*. Praha, 2002. s. 274. ISBN 80-86429-10-5.

¹⁸ Ibid.

vedomie súnaležitosti s obyvateľstvom Bulharska, keďže toto „národotvorné vedomie“ bolo stále v procese formovania a ďalšieho seba definovania.

1.3. Ozveny macedónskej otázky po roku 1878

Garancia zlepšia životných podmienok zo strany správnej moci osmanskej ríše pre obyvateľstvo dnešného Macedónska, bola len vágnym prísľubom „Bismarckovho kongresu“, ktorého neefektívnosť sa podpísala na narastajúcom antagonizme balkánskej populácie voči svojmu dlhovekému „správcovi“.

Turecká administratíva sa napriek prísľúbenému aplikovaniu právnych reforiem týkajúcich sa úpravy kompetencií v rámci správneho riadenia macedónskych vilajetov z roku 1880¹⁹, zjednaných počas bilaterálneho rokovania Turecka a európskych zástupcov, rozhodla tieto modifikované právne akty neuviesť do praxe bez obavy sankcií zo strany jej európskych partnerov.

Podmienky, v ktorých sa táto nútená koexistencia nehomogénneho štátneho útvaru nachádzala, strácali na svojej únosnosti a postupom času tak eskalovali do otázok opätovného zreorganizovania mapy balkánskeho polostrova.

Otvárala sa teda aj pomyselná pandorina skrinka, ktorá poukazovala na potrebu vyriešenia spleťtých peripetii, týkajúcich sa národnostnej autoidentifikácie v rámci etnicky pestrého regiónu.

Otázka národnostnej príslušnosti slovanského obyvateľstva Macedónska bola odjakživa predmetom sporov, ktoré nemala len vedecký, ale vždy do značnej miery politický charakter.²⁰

John Shea, autor knihy *Macedonia and Greece: The Struggle To Define a New Balkan Nation*, vidí problematiku definovania macedónskej národnostnej seba identifikácie nasledovne: *„prívlastok gréckeho pôvodu „macedónsky“ (ľud) bol aplikovaný na skupinu obyvateľstva, ktorá sa nikdy neprofilovala ako jednota a hlavne nedeklarovala svoju koherentnosť spôsobom, ktorý by preukazoval ich spoločný záujem či vyjadrenie príslušnosti k istému územiu“*²¹

Jedná sa teda, z môjho pohľadu o ideu, ktorá sa snaží do popredia vložiť akýsi fenomén „mentálnej projekcie národnostného povedomia“, ktoré by však plnilo primárne

¹⁹ GLENNY, M. op. cit., s. 370.

²⁰ RYCHLÍK, J. op. cit., s. 261.

²¹ SHEA, J. op. cit., s. 131.

pragmatickú úlohu vyplývajúcu z jeho politicky motivovaných zámerov. Psychologický aspekt súňaležitosti k istému národnému celku tak v tomto poňatí národnostnej identifikácie zastáva len marginálnu, ak vôbec nejakú úlohu.

Práve tento rozpačitý prístup voči utváraníu sebavedomého národného povedomia veľmi rozmanitého obyvateľstva dnešného Macedónska prispel s nepopierateľnou pomocou historických okolností, k územným nárokom susedných štátov.

Ako uvádza profesor Rychlík: „*V prípade všech tří státu (Bulharsko, Grécko, Srbsko) se územní nároky opíraly o stav před několika stoletími. O to více se proto všichni tři jmenované státy snažili argumentovat etnickým složením Makedonie.*“²²

Sporu značne nahráva fakt, že slovanské obyvateľstvo Macedónska sa najmä v období osmanskej nadvlády prikláňalo viac k Bulharsku, než k už zmieneným ďalším susediacim regiónom. Pre mimobalkánske štátne elity boli súčasťou bulharskej národnostnej skupiny, nakoľko jazyková príbuznosť slovansky hovoriacich obyvateľov bola nepopierateľná. Rovnako sa nedá spochybníť i fakt, že ochridský metropolita používal do zrušenia arcibiskupstva v 18.storočí titul arcibiskupa bulharských zemí.²³

Za zmienku určite stojí záver už citovaného profesora Rychlíka, ktorý v podkapitole venujúcej sa macedónskej otázke píše nasledovné: „*Až do vzniku bulharského státu roku 1878 probíhalo i v Makedonii formování novodobého bulharského národa obdobně, jako v pozdějším samostatném Bulharsku. I když slovanské obyvatelstvo tvořilo jen něco málo přes polovinu celkového obyvatelstva Makedonie, je téměř jisté, že pokud by toto území po roce 1878 zustalo součástí bulharského státu, stali by se z makedónských pravoslavných Slovanu čistí Bulhaři nelišící sa ničím od Bulharu v knížectví, resp. Východní Rumelii. Avšak právě skutečnost, že Makedonie zustala mimo území Bulharska, vedla k odlišnému vývoji.*“²⁴

Je nesporné, že koexistencia v rámci jedného štátneho zriadenia by do príznačnej miery ovplyvnila „asimiláciu“ macedónskych pravoslávnych Slovanov, dovolím si však polemizovať, či by skutočne došlo k formovaniu „čistých Bulharov“, nakoľko isté zárodky národnostnej odlišnosti a najmä záchvevy jej vnímania nemohli byť považované za úplne bezpredmetné.

---

²² RYCHLÍK, J. op. cit., s. 261.

²³ Ibid., s. 262.

²⁴ Ibid., s. 263.

Prikláňam sa teda k názoru profesora Ivana Dorovského: „*Nelze prohlašovat, že kdyby se uskutečnilo sanstefanské Bulharsko, neexistovala by žádná makedonská otázka. Jsou to tvrzení, která odporují historické skutečnosti a logickým zákonům historického vývoje.*“²⁵

Moju argumentáciu nepochybne profiloval aj názor významného, britského sociálneho psychológa Henriho Tajfela, ktorý sa v akademickej obci zapísal práve svojím obrovským prínosom v sfére štúdia kolektívnych identít.

Nepochybne mienkotvorná je jeho teória, v ktorej uvádza nasledovné: „...*naozaj nezáleží na tom, či jedna skupina vidí rozdiel, zatiaľ čo druhá skupina to vníma opačne. Pokiaľ nájdeme evidenciu zo signifikantnej skupiny macedónskych hlasov, ktoré jasne deklarujú svoju odlišnosť, ostáva otázkou jedine rozsah tohto sebaurčenia. To je hlavný bod, ktorý je nutné zdôrazniť viac než pomyselná stupnica objektívnej rozdielnosti, ktorá by určovala či by potenciálne bolo možné vytvorenie subjektívnej etnickej distinkcie*“²⁶.

1.3.1. Balkánski rivali o priazeň macedónskeho obyvateľstva

Pokus o erudované formovanie národného povedomia obyvateľstva územia dnešného Macedónska sa stalo rivalskou záležitosťou všetkých susedských „nárokovateľov“, ktorý pomocou vlastných osvetových inštitútov a vzdelávacích zariadení bojovali o zakorenenie národnej príslušnosti doposiaľ podstatne neuvedomelého obyvateľstva tohto regiónu. Nakoľko sa jednalo o zväčša cirkvou zriaďované inštitúcie, boj paralelne prebiehal aj v rovine získania „veriacich“ do patronátu bulharského exarchátu, srbského či gréckeho patriarchátu.

1.3.2. Cirkevný boj o „macedónske duše“

Dovolím si v stručnosti zmieniť vývoj exarchátu po osamostatnení Bulharska, ktorý sa podpísal na miernej stagnácii bulharskej snahy o naklonenie vážok macedónskeho povedomia ich smerom.

Problematická súčinnosť medzi orgánmi osmanskej vlády a bulharskou národnou cirkvou nastala po pozastavení fermanu z roku 1870, ktorým turecká strana blokovala vytvorenie nových eparchií na svojom území a ustanoveným vladykom dokonca zakázala

---

²⁵ DOROVSKÝ, I. op. cit. s. 17.

²⁶ SHEA, J. op. cit., s. 137.

návrat do sídiel biskupstiev v Skopje a Ochride.²⁷ Táto situácia nepochybne vyhovovala gréckej cirkevnej obci, ktorá osmanský krok evidentne kvitovala a otvorila sa jej tak cesta k rozsiahlejšej misijnej činnosti, ktorá mala samozrejme splňať aj charakter „národotvorného programu slavofónnych Helénov“.

Pre rozvíjanie bulharského povedomia v macedónskej oblasti tak ostal veľmi obmedzený priestor.

Viditeľným obratom bulharskej situácie bola dozaista diplomatická politika bulharského premiéra Stefana Stambolova, ktorá navrátila právomoci i privilégia bulharskej náboženskej obci. „V roce 1894 vzniklo 40 nových bulharských (exarchistických) farností..“²⁸, čo svedčilo o vybojovanej pozícii Bulharska voči svojmu osmanskému protažskú.

V čase grécko –tureckej vojny v roku 1897 získal exarchát ďalšiu obrovskú výhodu, keď v rozbrojoch žiadal príslušníkov svojej cirkevnej obce v macedónskej oblasti k zachovaniu pokoja a nepodporovaniu gréckej strany. Tento strategický krok prispel k upevneniu pozície exarchátu a nepriamo aj bulharského vplyvu na „nedefinované“ obyvateľstvo, vytvorením nových biskupstiev v Bitole, Strumici a Debare, a posilnil počet bulharských škôl, ktoré sa rozšírili aj na územie dnešného Macedónska- konkrétne do Skopje, Bitoly a Solúna.²⁹

Zobrazené v číslach: „na počátku 20.století bylo v 15 makedónskych diecézích 1854 kostelu, z nichž 1232 náleželo bulharské pravoslavné církvi.Věřící bulharské církve („exarchisté“) byly nejpočetnější křesťanskou komunitou v Makedonii.“³⁰

1.3.3. Macedonizmus – zrod fenoménu?

V kontraste s myšlienkou Johna Shea, že „ v čase stredoveku a novoveku, prívlastok „macedónsky“ stratil svoju etnickú konotáciu a kontinuálne sa už užíva(l) len v geografickom slova zmysle referujúc tak na obyvateľa tejto oblasti vo všeobecnosti, bez bližšej špecifikácie jeho etnickej či národnostnej príslušnosti.“³¹ je možné polemizovať, či pojem uvedený v nadpise tejto podkapitoly je vôbec adekvátny vzhľadom na svoju národnostnú konotáciu. Osobne sa stotožňujem s „negeografickou“ definíciou, nakoľko tento model by mohol byť aplikovateľný pre akýkoľvek iný územný celok.

²⁷ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M., op. cit., s. 109.

²⁸ Ibid., s. 110.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

³¹ SHEA, J. op. cit., s. 141.

Teória, ktorá vylučuje macedónsku priamu súnaležitosť so susednými štátmi napriek rôznorodým argumentáciami z ich strany, bola odprezentovaná v roku 1888 srbským diplomatom Stojanom Novakovičom, ktorý vyjadril presvedčenie, že ide o autonómny národ. Autor *Dějín Makedonie* však uvádza, že „išlo spíše o utilitární nástroj k potírání bulharského kultúrního vlivu na Makedonii“.³²

Nech už boli intencie tohto vyhlásenia akékoľvek, je nespochybniteľné že znovuotvorili páľčivú otázku, ktorá od polovice 19. storočia bola súčasťou tzv. východnej otázky – komplexu problémov vyvolaných vývojom pomerov na Balkáne a na Blízkom východe.³³

Jeden z pohľadov na špecifickú problematiku tohto komplexného fenoménu ponúka aj profesor sociálnych a politických vied Victor Roudometof, ktorý vo svojej knihe *Macedonian Question: Cultural, Historiography, Politics*, píše: „kolektívna pamäť konštruovaná a udržiavaná na báze „denného“ opakovania národných atribútov je jednou z hlavných prekážok nájdenia vzájomne prijateľného riešenia z rôznych politických problémov spojených s macedónskou otázkou.“³⁴

V náväznosti na tento pohľad je do istej miery paradoxné, že teória o svojbytnom macedónskom národe – macedonizmus, sa dostáva do popredia iniciatívou „zvonku“.

Prvé záchvevy „domáceho“ záujmu sa rovnako zrodili na cudzej, konkrétne ruskej pôde, v kruhu tamojšej macedónskej emigrácie. „V říjnu 1902 založilo devatenáct emigrantu-intelektuálu z Makedonie v Petrohradě makedonské vědecko-literární tovaryšstvo (*Makedonsko naučno-literarno drugarstvo*), které se stalo hlasatelem makedonismu.“³⁵

Ústrednými osobnosťami tejto macedónskej iniciatívy boli Dimitrija Čupovski, najvýraznejšie sa však do dejín budovania svojbytného macedónskeho povedomia definitívne zapísal filológ Krste Miriskov. Tento macedónsky filológ, ktorý „ve svých názorech kolísal a někdy se v osobních dopisech označoval za makedonského Bulhara“³⁶, vo svojom prelomovom diele, „*O macedónskych záležitostiach*“ (*Za makedonckite raboti*) vehementne trval na dôležitosti ustanovenia vlastného jazyka a zodpovedajúcemu politického programu. V brožúre, ktorá vyšla v decembri roku 1903 v Sofii³⁷, sa zasadzoval za uznanie svojbytnosti macedónskeho národa, aj keď ako naznačuje predošlý citovaný úsek, sám mal sklony k istej forme „bulharizmu“. Pre väčšinové slovanské obyvateľstvo žijúce vo väčších mestách,

³² RYCHLÍK, J. – KOUBA, M., op. cit., s. 111.

³³ DOROVSKÝ, I. op. cit., s. 17.

³⁴ SHEA, J. op. cit., s. 38.

³⁵ RYCHLÍK, J. op. cit., s. 264.

³⁶ Ibid.

³⁷ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 112.

rovnako ako aj pre skupinu inteligencie bolo príznačné práve priklonenie sa k bulharskej seba identifikácii, kdežto obyvateľstvo periférií bolo z pochopiteľných dôvodov „*po národnostní stránce ještě zcela indiferentní.*“³⁸

1.4. Genéza macedónskych revolučných organizácií

Mladá generácia macedónskej inteligencie, odchovaná na bulharskom vzdelávacom systéme sa, sa začala aktívne vyhradzovať voči životným podmienkam, ktoré mali na svedomí mocnosti „Bismarckovho“ kongresu. Porušovanie berlínskeho protokolu, predovšetkým však článku 23, bolo predmetom dlhodobej nespokojnosti najmä v macedónskych intelektuálnych kruhoch, ktoré pôsobili v emigrácii predovšetkým v Bulharsku a Rusku, najmä zo študijných dôvodov. „*Mladí intelektuálové z Makedonie v Sofii jako student Damjan („Dame“) Gruev, Georgi („Goce“) Delčev či učitel Ivan Chadžinikolov se rozhodli založit tajnou revoluční organizaci, která by bojovala za oslobození Makedonie od turecké nadvlády.*“³⁹

Obdobný spolok bojujúci proti osmanskej nadvláde vznikol v roku 1896 vo Varne. Thrácky spolok „Strandža“ na čele s kapitánom Petkom Kirjakovovom bol neskôr spájaný v kontexte súčinnosti so spomínanou macedónskou tajnou organizáciou.⁴⁰ Názov tak na základe tejto kooperácie prechádzal príznačnou „názvovou genézou“.

„*Objevují se názvy jako Bulharský makedonsko-odrinský revoluční výbor (BMORV), Tajná makedonsko-odrinská revoluční organizace (TMORO), až se konečně r.1905 na Rilském kongresu ustálil jako Vnitřní makedonsko-odrinská revoluční organizace (VMORO).*“⁴¹

Prvým predsedom organizácie, ktorá sa opierala svojou pro-bulharskou orientáciou o tradície Vasila Levského a Christa Boteva, sa stal Christo Tarčev, ktorý viedol organizáciu s podporou programu vypracovaného na základe materiálov niekdajšieho Bulharského ústredného revolučného výboru v Bukurešti.⁴²

Pod akronymom VMORO sa táto tajná organizácia zapísala do dejín regiónu, avšak jej ideologická vízia nebola vôbec jednotná. Napriek tomu si vybudovala pomerne prepracovanú sieť správnych štruktúr, ktoré boli pod dohľadom oblastných výborov.

³⁸ RYCHLÍK, J. op. cit., s. 265.

³⁹ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 115.

⁴⁰ Ibid., s. 116.

⁴¹ Ibid.

⁴² RYCHLÍK, J. op. cit., s. 268.

Problematické financovanie vyvažovala pomerne vysoká podpora zo strany obyvateľstva, ktoré zväčša sympatizovalo so zameraním jej aktivít.

Ciele organizácie boli pomerne rozpačité, nakoľko nenastala jednoznačná programová zhoda v aplikovateľnosti formálneho pripojenia Macedónska k Bulharsku. *„Část vedení VMORO uvažovala o prostém připojení území k bulharskému státu, část dávala přednost spojení území Makedonie, Bulharska a dalších zemí do širší balkánske federace.“*⁴³

Nakoniec však formulácia cieľov podstatne vymedzila ambície organizácie, ktorá profilovala svoju pôsobnosť do polohy *„sjednotit všechny nespokojené živly v Makedonii a drinopolském vilájetu bez ohledu na národnost a dosáhnout v obou těchto oblastech revoluční cestou úplné politické autonomie“*.⁴⁴

Legitimita programu a jej podpora zo strany mimoriadne pestrej palety macedónskych národností sa odvodzovala z článku 23 uznesenia zmluvy ratifikovanej veľmocami počas neslávneho berlínskeho kongresu.⁴⁵

Status quo v rámci správy macedónskeho regiónu predstretý ako výsledok dohody európskych štátov v roku 1897 znemožňoval akýkoľvek legálny progres v naplňovaní „osloboditeľských“ cieľov.⁴⁶

Pre naplnenie úplnosti informácií týkajúcich sa „zásadnejších hráčov“ na poli aktivistických skupín je nutné spomenúť aj ďalšiu macedónsku organizáciu, ktorej zrod započal zvolaním macedónskeho kongresu, ktorý zvolil zvláštny výbor vstupujúci na aktivistickú pôdu pod príznačným názvom – Vrechný macedónsky výbor (VMK), ktorý pod vplyvom fúzie s etablovanou aktivistickou skupinou „Strandža“ vstúpil do začiatku nového storočia už pod novým názvom -Najvyšší macedónsko-odrinský výbor (VMOK).⁴⁷

Súčinnosť týchto organizácií, ktoré mali v často krát priority postavené na protikladných základoch, bola vskutku problematická. *„Část vedoucích revolucionářů VMORO byla levicovými demokraty a republikány a vůči sofijskému režimu měla značné politické výhrady. VMORO obviňovala VMOK, že je příliš úzce spjat s bulharskými vládnoucími kruhy, které nerespektují komplikovanou národnostní a sociální situaci v Makedonii.“*⁴⁸

Je nutné dodať, že agresívna činnosť jednotiek VMOK vyvolávala protesty nielen zo strany napádaného Turecka, ale aj iných európskych štátov, ktoré svoju nespokojnosť so

⁴³ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 118.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ RYCHLÍK, J. op. cit., s. 267.

⁴⁷ Ibid., s. 269.

⁴⁸ Ibid., s. 270.

situáciou predostierali opakovane bulharskej vláde, ktorej sa tak zväzovali ruky potenciálnej pomoci macedónskym hnutiam.⁴⁹

Neochota vystúpiť z tieňa vlastných, mnohokrát nerealizovateľných až utopistických ideálov, a roztrieštenosť cieľov aktivistických skupín boli klincom do rakvy pre ich nadnesené ideály o zjednotení a mierovom spolunažívaní v politicko-územnom zlepení.

Tento fakt mal z môjho pohľadu ďalekosiahlejší dopad, nakoľko riešenie sebaurčenia v rámci istej autonómie ostávalo nevyriešenou páľčivou otázkou, ktorá si nepochybne vyžadovala reálne naplniteľnú víziu.

1.5. Ilindenské povstanie

Pretlak nespokojnosti a odhodlanie zmeniť pomery v rámci koexistencie v oslabenom politickom celku viedol počiatkom nového storočia k mnohým otvoreným vzburám podnietených najmä zo strany VMORO. Potenciálne nebezpečenstvo, ktoré z lokálnych nepokojov mohlo prerásť v celoplošné povstanie, riešili európske mocnosti opätovne novým prerozdelením kompetencií v rámci územnej správy nepokojného regiónu. „*Osmanské vládě byla doručena zvláštní néta požadující jmenování mimořádného generálního inspektora s plnými mocemi pro oblast Makedonie a vytvoření smíšených turecko-křesťanských jednotek četnictva podle poměrného zastoupení národností pod velením cizích důstojníků.*“⁵⁰ Diplomatické tlaky zasiahli aj na bulharskej strane, kde ministerský predseda Stojan Danev formálnou výzvou rozpustil organizáciu VMOK, ktorá už v tomto čase nebola jednotná a formovala svoje radikálne a umiernené krídla.⁵¹

Napriek tejto diplomatickej šaráde, boli obavy z destabilizácie krehkej oblasti na mieste.

Sviatok sv. Ilii, 20. júna 1903, sa do dejín balkánskeho regiónu zapísal ako deň vypuknutia povstania, ktoré napriek nepomernej presile doviedlo svoj boj aspoň k čiastkovým víťazstvám. Jedným z najsignifikantnejších bodov v prospech rebelov tejto revolúcie bolo bez pochyb vyhlásenie „Kruševskej republiky“, ktorá sa napriek svojej desať-dňovej životnosti, stala akýmsi symbol či s nadsázkou povedané „prvou novodobou macedónskou republikou“.

Je však nutné konštatovať, že počet obetí ďaleko presahoval pomer úspešnosti tohto povstania. „*Podle neúplných údajů vypálila turecká armáda a bašibozuci při potlačování*

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid. s. 305.

⁵¹ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 121.

*ilidenského povstání 201 vesnic. Zcela zničeno nebo vážně poškozeno bylo celkem 12 440 domu. Počet zabíjených civilistů z řad křesťanského obyvatelstva dosáhl počtu 4694. Nejméne 30 000 osob uteklo do Bulharska.*⁵²

Zaujímavým faktom je, že sa k povstaniu hlásil i bulharský národ, napriek tomu že bulharská vláda bola zviazaná diplomatickým „odobrením“, ktoré pre zásad armády proti Turecku od veľmocí nedostala.

Snaha o ďalšiu diplomatickú intervenciu zo strany Ruska a Rakúsko-Uhorska bola len ďalším pro-forma krokom, ktoré pre oblasť Macedónska nepriniesla žiadne radikálnejšie zmiernenie neustále vyhrocovaných pomerov. Dohoda z Murzstegu, pod ktorou je tento akt zapísaný do dejín, neprekvapila a zapísala do zoznamu neúspešných „papierových reforiem“, ktoré nepriniesli žiadnu prelomovú zmenu situácie.

Ústretovým krokom sa stala dohoda uzavretá medzi Sofiou a Carihradom z roku 1904, ktorá garantovala, že *„Bulharsko výmėnou za amnestii pro politické vězně zavázolo netrpět na svém území žádné organizace či akce namířené proti osmanské říši. Tím předovšim VMOK ztratil možnost legálního pusobení v Bulharsku, i když jeho činnost- stejně jako činnost VMORO- i nadále pokračovala.*⁵³

Za príčiny krachu zámerov ilidenského povstania je možné považovať aj nezasah Bulharska, napriek tomu, že *„bulharské veřejné mínění skutečně již od počátku roku 1903 požadovalo, aby v Makedonii zasáhla armáda.*⁵⁴ Tento postoj je ospravedlniteľný skrze optiku diplomatického „zahnaní do kúta“ zo strany silného partnera- Ruska. Je len otázkou polemiky, či by v prípade tohto zásahu nastala kľúčová zmena pomerov a vplyvu na tento región.

Za istý reformný obrat sa dá považovať britsko-ruský návrh dohody, ktorá presadzovala vytvorenie zvláštného statusu pre túto oblasť, ktorá by bola pod kompetenciami veľmocami menovaného guvernéra, a nepodliehala by tak naďalej tureckej správe.⁵⁵

Nemožno opomenúť negatívne reakcie zo strany moslimského obyvateľstva tohto regiónu, ktoré prepuklo až do revolúcie, známej pod svojim prívlastkom „mladoturecká“.

Mladoturci si zakladali na úsilí o *„přeměnu osmanské říše v moderní konstituční stát evropského typu s rovností všech občanů bez ohledu na národnost a náboženství.*⁵⁶

---

⁵² RYCHLÍK, J. op. cit., s. 307.

⁵³ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 123.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid., s.124.

⁵⁶ Ibid.

Výbor jednoty a pokroku po prevzatí moci v roku 1908, „odmítl vměšování Evropy do vnitřních záležitostí říše a současně předložil vlastní návrh na vyřešení makedonské otázky na základe občanské rovnosti všech jejích obyvatel a zajištění jejich občanských i národnostních práv. Podmínkou ovšem bylo, že tyto skupiny budou respektovat integritu říše.“⁵⁷

Takto postavená politická vízia bola prirodzene atraktívnym podhubím pre obnovenie snahy o konečné vymedzenie vlastnej príslušnosti. Táto platforma dávala istú nádej na obrat, ktorý bol vzhľadom na zhoršujúcu sa situáciu regiónu viac než žiaduci.

Pre probulharsky orientovaných obyvateľov Macedónska sa tak otvorila možnosť angažovať sa v politickej rovine, čo podmienilo vznik tzv. Bulharských konštitučných klubov.⁵⁸

Idylku rozmachu rozvíjajúcich sa vnútroštátnych aktivít narušili „vonkajšie rozbroje“. Pre celkový obraz mozaiky tejto epizódy v dejinách je potrebné doplniť ju o udalosti, ktoré priamo vplývali na ďalší vývoj.

Pretrhnutie vazalského vzťahu k Osmanskej ríši zo strany bulharského kniežat'a Ferdinanda a jeho následné prehlásenie sa za cára, sa priamo podpísalo pod nepokojným obratom znovunastolenia absolutistickej vlády Vysokej porty.

Mladoturecké hnutie pod vplyvom udalosti radikálne zmenili rétoriku, ktorá už nevyzdvihovala princípy istej etnickej rovnosti obyvateľov regiónu, ale naopak „obnova osmanské říše, jejíž obyvatelstvo mělo postupně vytvořit jediný politický „osmanský“ národ bez ohledu na etnický puvod a náboženské vyznání.“⁵⁹

Do boja o pozície v rámci neorganizovanej a chaotickej správy říše sa dostalo aj hnutie *panturkizmu*, ktoré svojou ideou o zjednotení obyvateľstva na základe náboženského princípu (islamu), nepochybne útočilo na už tak dosť neisté pozície najmä slovanského, kresťanského obyvateľstva práve macedónskej časti říše.

Neudržateľný stav sa tak stal predzvesťou ďalších významných bojov, ktoré sa krvavými písmenami zapísali do dejín balkánskeho polostrova.

---

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid., s. 125.

1.6. Prvá a druhá balkánska vojna

Eskalujúce proti turecké nálady sa nakoniec stali zjednocujúcim prvkom a základným kameňom pre založenie politicko-vojenského bloku zvaného Balkánsky zväz. Tomuto pre Balkán doposiaľ precedenčnému „útvary“ predchádzala vlna bilaterálnych zmlúv, ktoré mali garantovať vzájomnú podporu a spoluprácu pri vojenskom vystúpení proti oslabenému Turecku.

Rok 1912 priniesol za ruskej diplomatickej asistencie podpísanie dohody medzi dávnymi rivalmi Bulharskom a Srbskom.⁶⁰ Jej súčasťou bola aj tajná klauzula, ktorá mala byť formálnym riešením „koristníckych chŕok“ novovytvorených spojencov. Vymedzenie územných nárokov bolo detailne zakotvené nasledovne : „*Srbsko uznávalo právo Bulharska na oblasť východne od pohorí Rodopy a pri dolnom toku Strumy a Bulharsko právo Srbska na kraje severne a západne od pohorí Šach. Z územia medzi pohorím Šach, Ochridským jazerom, Rodopy a Egejským morom, teda v podstate z Makedonie, mala byť utvorená autonómna oblasť, avšak v prípade, pokiaľ by „zájmy Srbska a Bulharska nedovoľovali takéto riešenie“, malo byť rovnaké rozdelené na základe arbitráže ruského cara*“.⁶¹

Formálne vymedzenie územných kompetencií v rámci tejto bilaterálnej dohody teda jednoznačne potieralo zámer vytvorenia macedónskeho autonómneho územia, ktoré v tomto prípade prevzalo doslova formu oxymoronu. Napriek tomu bola táto zmluva odobrená zo strany medzinárodných hráčov – Ruska a proti jej obsahu oficiálne nenamietali ani Francúzsko, či Veľká Británia.⁶²

Vodou na mlyn proti tureckým snahám bolo podpísanie ďalšej bilaterálnej dohody, tento krát medzi Bulharskom a Gréckom a nasledovná podpora zo strany Čiernej Hory, ktorá zavŕšila prípravný proces zahájenie vojny.

Práve posledný zmiený člen Balkánskeho zväzu započal vojnu proti Turecku dňa 25.septembra 1912, jeho zväzový partneri sa k nemu pridali o desať dní na to.⁶³

Uvítanie zámeru vojenského riešenia neudržateľných pomerov, pod taktovkou politicky i vojensky oslabenej Vysokej porty, zo strany obyvateľov Balkánskeho zväzu nie je vôbec prekvapujúce. „*Válka byla přijata s velkým nadšením jako konečné dovršení*

---

⁶⁰ GLENNY, M. op. cit., s. 400.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

⁶³ RYCHLÍK, J. op. cit., s. 323.

národněosvobozeneckých snah a záložníci nastupovali ke svým jednotkám s obrovským entuziazmem.“⁶⁴

Vojnový konflikt zapísaný v historických análoch ako „prvá balkánska vojna“ sa zo strategických dôvodov simultánne odohrával na dvoch frontoch – thráckej a macedónskej.⁶⁵

Nepochybne náročnú úlohu pri udržiavaní taktických pozícií zohrávala najmä bulharská armáda, ktorá bola sústredená v tzv. „thráckej oblasti“ dôležitej najmä pre udržanie tureckých pozícií pri obrane prístupu k Carihradu.

Macedónsky front však bol, ako už naznačuje jeho geografický prívlastok, zásadným dejiskom pre budúcnosť tohto regiónu. *„Srbové nakoniec svedli u bitoly ve dne 4.-6. listopadu další vítěznou bitovu a tím se celá západní a střední Makedonie dostala pod srbskou vojenskou správu. Ve východní části Makedonie zahájila tažení bulharská 7.rilská divize, které postupovala údolím Strumy na jih. Pohoří Pirin a území na západ od něj se tím dostalo pod vojenskou moc Bulharu. Faktickou hranicí mezi bulharskou a srbskou armádou se stal Vardar.*“⁶⁶

Zdanlivé princípy oslobodenia od tureckej nefunkčnej správy definitívne pochoval postup gréckej armády, ktorý sa nezameriaval na proti turecké ťaženie, ale skôr vlastné územné zisky. Príznačný pojem „Beh do Solúna“, v ktorom doslova platil princíp – „kto skôr príde, ten všetko berie“, sa stal nefalšovaným obrazom pravých zámerov otvorenia vojenského konfliktu a potieral tak samotnú spoluprácu medzi členmi zväzu a ich zmluvnými vzťahmi.

Napriek týmto individualistickým akciám, bol ešte v tom istom roku uzavretý mier, ktorý mal svoju formálnu podobu dostať na rokovaní v Londýne za účasti medzinárodného osadenstva.

Požiadavky Balkánskeho zväzu neskromne zaväzovali Turecko vzdať sa v ich prospech *„...všech území v Evropě západně od linie spojující Mídiu na černošském pobřeží s Enosem při ustí Marice do Egejského moře.*“⁶⁷

Nevôľa voči takto prísne nastaveným podmienkam prímeria sa pochopiteľne podpísala aj na reakcii tureckej strany, ktorá na tlak svojich prívržencov znovuotvorila vojnový konflikt. Nakoľko však jej úmysly predchádzali reálne možnosti, bola turecká vláda

---

⁶⁴ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 127.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid., s. 128.

⁶⁷ RYCHLÍK, J. op. cit., s. 325.

nútená kapitulovať a dňa 17. mája 1913 podpísať mierovú zmluvu v rozsahu požiadaviek zemí Balkánskeho zväzu.⁶⁸

Pre balkánskych spojencov však toto víťazstvo znamenalo vyburcovanie koristníckych chŕťok a v duchu hesla „s jedlom rastie chuť“ sa postupne závistne zameriavali na územné zisky svojich bývalých partnerov. Prvým „Judášom“ sa stalo Grécko, ktoré sa začalo domáhať nároku na časť Macedónska, ktorá aktuálne mala pripadať pod bulharskú správu. K prehodnocovaniu dohodnutých macedónskych územných „získov“ sa so svojimi požiadavkami obrátila proti Bulharsku aj srbská strana, ktorá argumentovala notoricky známou kartou, že *„obyvatelé celého územia Makedonie jsou vlastně jižní Srbové, byť „neuvědoměli“ a „bulharizování“.*⁶⁹

Do „územnej šarvátky“ diplomaticky intervenovalo aj Rusko, ktorého priklonenie sa k srbským požiadavkám v rámci politického a mocenského kalkulovania, neskrývane sklamlalo sofijskú stranu.

Zákulisie tejto opätovne rozborenej politickej situácie gradovaním vzájomného napätia vyústilo v otvorenie nového vojnového konfliktu. Proti bulharské nálady zo strany Srbska a Grécka, boli podporené aj doposiaľ neutrálnym Rumunskom.

Konflikt, ktorý proti sebe postavil niekdajších spojencov vypukol 16. júna 1913 ako v poradí druhá balkánska vojna. S nádejou masovej pomoci zo strany macedónskej frakcie VMORO sa Bulharsko stalo terčom útokov spojeneckých síl, ktoré okrem hore menovaných krajín podporil aj „starý spoločný nepriateľ“ – Turecko.⁷⁰

Dozvuky bulharskej prehry odzneli na mierovej konferencii usporiadanej v júli roku 1913 v Bukurešti, kde sa s konečnou platnosťou rozhodlo o prerozdelení územia Macedónska. *„ Bulharsko ztratilo ve prospěch Rumunska jižní Dobrudžu. Větší část východní (egejské) Makedonie získalo spolu so Soluní Řecko, většinu vardarské Makedonie Srbsko. K Bulharsku byla připojena tzv. pirinská Makedonie, tj. území mezi pohořím Pirin a údolím řeky Strumy s centrem v Gorné Džumaji (Blagoevgradu) Malá oblast na jižní a západní straně Ochridského jezera připadla Albánii.“*⁷¹

Z takto postavených podmienok sa zdá, že jediným porazeným bola územná i populačná integrita Macedónska, ktoré sa z područia vcelku národnostne tolerantného Turecka, dostalo do „prevýchovných“ kompetencií svojich susedov. Napriek tomu sa nedá hovoriť o všeobecnej nespokojnosti, nakoľko *„ většina obyvatel připojených k Albánii se*

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 131.

⁷⁰ Ibid., 132.

⁷¹ RYCHLÍK, J. op. cit., s. 332.

*považovala za etnické Albánci, a proto nový stav nepociťovala jako újmu, ale jako osvobození. Také slovanské křesťanské obyvatelstvo pirinské Makedonie přijalo připojení k Bulharsku jako národní vítězství.*⁷²

Pozitívna odozva však nebola totožným elementom na celom novo prerozdelenom území Macedónska, konkrétne vo vardarskej a egejskej časti pripojenej formálne k Srbsku a Grécku. *„Zde se jako osvobozená mohla cítit jedině srbsky respektive řecky cítící menšina, ale nikoliv uvědomějí Bulhaři, zbavení nyní všech národnostních práv.*“⁷³

Tento faktor bol smerodajným v ďalšom formovaní národného povedomia, ktoré pod masovou asimiláciou stratilo nenútený, rozvíjajúci sa rozmer.

Dôkazom toho je práve srbizácia na základe jazykovej blízkosti obyvateľstva, či grécky pokus o zmenu etnického zloženia územia, „čistkami“ slovanského obyvateľstva. Práve táto skupina našla svoje útočisko v Bulharsku a rozšírila tak skupinu macedónskych emigrantov.⁷⁴

Po mnohých nepokojoch zo strany probulharsky orientovaných skupín „uviaznutých“ v srbských či gréckych správnych celkoch, pristúpili oba štáty k cenzúre bulharských edukačných a kultúrnych inštitúcií s cieľom „vykoreniť“ silný vplyv ich bývalého spojenca. Stupňovanie asimilačných procesov sa dostalo do bodu, kedy *„každý štát zaviedol na svojom novo-získanom území, vyučovanie i kázenie vo svojom jazyku. V súlade s tým sa potom menili aj koncovky priezvisk, ktoré v Srbsku pribrali –ić a v Grécku – os/ - is*“⁷⁵

Tento kontinuálny nápor si z pochopiteľných dôvodov vybral svoju daň v podobe destabilizácie stále nevyvážených pomerov a nepričinil sa tak k hľadaniu cesty akceptovateľnej koexistencie, ktorá by vykazovala prvky vyváženosti „ústupkov a požiadaviek“.

1.7. Odrazy prvej a druhej svetovej vojny

1.7.1. Prvá svetová vojna

Nakoľko predmetom môjho záujmu ostáva práve chronológia vývoja macedónskej otázky a postranných udalostí, ktoré mali na jej genézu určitý vplyv, nebudem sa v tejto sekcii podrobne zaoberať rozoberaním celkového priebehu a všeobecne známých faktov, ale svoju

---

⁷² RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 134.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid., s. 135.

⁷⁵ DOROVSKÝ, I. op. cit., s. 34.

pozornosť sústredím výhradne na udalosti, ktoré sa priamo či nepriamo dotýkali práve predmetného regiónu. Učiním tak z dôvodu obmedzeného rozsahu a všeobecnej znalosti príčin a dôsledkov oboch celosvetových konfliktov.

Priebeh prvej svetovej vojny opäť vyložil na stôl „divokú macedónsku kartu“, ktorá mala byť lákavou návnadou pre zaistenie spojeneckých zväzkov alebo aspoň neutrálneho statusu. Bulharská strana chcela využiť túto naskytujúcu sa šancu a za svoju účasť na strane Dohody požadovala vrátenie časti Macedónska, ktoré jej boli odňaté bukurešťským mierom.⁷⁶ Táto stratégia pochopiteľne nemala úspech a jazýček pomyselných váh sa tak priklonil k opozitnej strane. „*Sliby Dohody v otázke Makedonie byli nicméně značně problematické, protože se nedalo předpokládat, že Srbsko a Řecko odevzdají po válce dobrovolně část svého území, budou-li na straně vítězu. Z tohoto hlediska se jevily návrhy ústředných mocností jako mnohem výhodnější, a to tím spíše, že v roce 1915 nevypadala válečná situace pro Dohodu nijak příznivě.*“⁷⁷

Tento politický kalkul bol nakoniec spečatený bulharsko-nemeckou zmluvou, ktorá počítala v prípade úspechu s pričlenením tzv. srbskej časti Macedónska do územnej správy Bulharska. V zmluve sa dokonca nachádzala aj klauzula „*pokud by se Řecko a Rumunsko zúčastnily války na straně Dohody a byly poraženy, mělo Bulharsko získat rovněž řecký díl Makedonie a Thrákie, respektive jižní Dobrudžu.*“⁷⁸

Ponuka, ktorá sa nedala odmietnuť, teda Bulharsko zapísala na stranu Ústredných veľmocí. Do bojov na rovnakej strane sa zapojila aj macedónska domobrana spolu s oddielmi organizovanými pod hlavičkou VMORO.

Priaznivý vývoj podčiarkuje aj bulharský postup smerom do vardarskej časti Macedónska, kde sa bulharským jednotkám dokonca podarilo obsadiť Bitolu a tak si zaistiť územnú správu niekdajšej srbskej bašty. „*Bulhaři obsadili linii táhnoucí se od řeky Skumbi na albánske hranici až po řeku Mestu.*“⁷⁹

Hnané úspechom, bulharské bojové oddiely verili, že získajú strategickú výhodu a vytlačia grécke vojská, zabezpečujúc si tak prístup do Solúnu, odkiaľ je už len krôčik k získaniu zvyšku tzv. egejskej časti macedónskeho územia. Takéto počínanie však nebolo podporené zo strany nemeckého velenia, ktoré si uvedomovalo vlastné ohrozenie plynúce z „uvoľnenia“ solúnskej fronty z dôvodu kapitulácie dohodových vojsk a nasledovného

---

⁷⁶ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 138.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid., s. 139.

prenesenia ohniska konfliktu opätovne na francúzsky front, ktorý bol pre nich kľúčovou hrozbou.

Napriek tomu bulharský postup pozvoľna pokračoval. „26.kvätina 1916 obsadila 7. bulharská rilská divize pevnost Rupel a okolí, čímž získala kontrolu nad údolím řeky Strumy (Strimom), 18.srpna pak 2. bulharská armáda zahájila postup na Ser (Serres), Dramu a Kavalu a do konce měsíce dosáhla pobřeží Egejského moře.“⁸⁰

Pre prerozdelenie macedónskych územných kompetencií to znamenalo, čiastočný návrat pod bulharskú stranu na severe územia, južná časť ostávala pod provizórnym patronátom vojenských a civilných úradov koordinovaných francúzskou stranou.⁸¹

Bulharská správa macedónskeho územia bola podporovaná zo strany jednotiek VMORO, ktoré boli výborne zorientované v miestnych podmienkach, ako aj zo strany pomerne početnej skupiny probulharsky orientovaných obyvateľov tohto územia, ktorí vnímali srbskú správu ako okupačnú. Bulharský patronát na elimináciu pozostatkov srbského vplyvu použil paradoxne rovnakú taktiku, ako jeho predchodca, keď srbský kultúrny a edukačný systém zamenil sa svoj vlastný probulharsky orientovaný program.⁸²

Za pomerne paradoxnú situáciu sa dá považovať britská, v macedónskej otázke, proti srbsky orientovaná skupina, ktorá dávala najavo nesúhlas s navrátením Macedónska jej vojenskému partnerovi, Srbsku. Tento názor dokonca viedol k úvahám ohľadne separátneho mieru s Bulharskom, v ktorom mnohí britskí dôstojníci na čele so spravodajským dôstojníkom Pirie- Gordonom nevideli bulharaskú stranu ako okupanta Macedónska, ale skôr ako osloboditeľa spod srbského područia. Toto v podstate „antisrbské“ videnie macedónskej územnej otázky viedlo až k vydaniu zvláštneho memoranda podporeného i z radov ďalších britských vojenských i politických elít.⁸³

Možnosti revízie záverov bukurešťského mieru neboli rezolútne zamietnuté nielen zo strany Veľkej Británie, ale aj jeho francúzskeho spojenca.

Obe západné veľmoci si dokonca v záujme zodpovedanie etnickej príslušnosti macedónskeho obyvateľstva nechali vypracovať etnografické štúdie, ktoré dospeli k názorom, že obyvateľstvo predmetného regiónu má vlastnú identitu, líšiacu sa od svojich susedných nárokovateľov. Tieto výskumy však neboli zohľadnené, nakoľko žiaden zo západných štátov nebol ochotný kvôli „bezvýznamnému stále nedefinovanému, balkánskemu národu“ riskovať diplomatické vzťahy so svojimi balkánskymi partnermi.

---

⁸⁰ Ibid., s. 141.

⁸¹ Ibid.

⁸² DOROVSKÝ, I. op. cit., s. 36.

⁸³ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 142.

Konečný vývoj konfliktu nakoniec donútil bulharskú stranu rokovať o možnosti separátneho mieru. „*Bulharsko bylo v takovém případě ochotno zřici se Makedonie, ovšem pod podmínkou, že nebude vrácena Srbsku a Řecku. Makedonie se měla stát autonomním celkem pod mezinárodním protektorátem.*“⁸⁴ Takto naprojektované riešenie bolo naoko „veľkou bulharskou obeťou“, jeho predstavitelia však počítali s podporou probulharsky orientovaných más a teda možným vplyvom i mimo oficiálnu územnú správu.

Definitívne bola bulharská porážka spečatená v Solúne, kde sa v okamihu podpísania podmienok prímeria, zaviazala k stiahnutiu svojich vojsk z územia Macedónska, patriaceho pred započatím vojnového konfliktu práve do správy Srbska a Grécka.⁸⁵

Priebeh mierovej konferencie v Neully-sur-Seine, vzdialeného pár kilometrov od francúzskej metropoly, staval na základoch hraničného usporiadania ustanoveného na základe bukureštského mieru, isté modifikácie v prospech Grécka a novovzniknutého štátneho útvaru Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov (Kraljevina Srba, Hrvate i Slovenaca) však boli neprehliadnuteľné. „*Království SHS byla vrácená Makedonie kterou Bulharsko dočasně získalo v roce 1915 a navíc získalo i část Pirinské Makedonie (oblast kolem Strumice a Petričský kraj vyjma vlastního města) a také oblast Bosilegradu a okolí města Caribrod (dnešní Dimitrovgrad), které ovšem součástí historické Makedonie nebyly. Egejská Makedonie spolu se západní Thrákií byla nejprve svěřena do správy dohodových mocností a roku 1920 odevzdaná Řecku.*“⁸⁶

Tento stav jasne odrážal politický charakter mierových rokovaní, ktoré do popredia nedávali záujem predmetnej oblasti, ale vlastné benefity vyplývajúce z podpory alebo negovania z dnešného pohľadu lobistických nárokov jednotlivých balkánskych národov.

Profesor Dorovský uvádza, že francúzsky prezident Geoges Benjamin Clemanceau dokonca dvakrát refutoval návrh skupiny amerických, talianskych, japonských a britských účastníkov mierovej konferencie, ktorí predkladali víziu autonómneho Macedónska.

„*Clemanceau to zduvodňoval tím, že by tak Francie zradila své spojence, kterými byli tenkrát Srbsko a Řecko.*“⁸⁷ Z tohto uhla pohľadu je zrejmé, že akékoľvek zmeny, ktoré by boli inovatívnym prístupom k riešeniu stále otvorenej otázky „spravodlivého“ usporiadania balkánskeho polostrova, boli vďaka politickému alibizmu v nedohľadne.

---

⁸⁴ Ibid., s. 145.

⁸⁵ Ibid., s. 146.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ DOROVSKÝ, I. op. cit., s. 36.

1.7.1.1. Obdobie tranzitu

Obdobie tranzitu v povojnovom usporiadaní so sebou prinieslo i akúsi „renesanciu“ aktivizmu zo strany VMORO. Na konci novembra 1918 sa v Sofii uskutočnil zjazd macedónskych emigrantov v Bulharsku, ktorého rezolúcia žiadala utvorenie územne jednotného Macedónska a jeho následné pripojenie k bulharskému štátnemu celku.⁸⁸ Nakoľko profilácia organizácie bola primárne macedónska začal sa používať jej nový názov – Vnútoraná macedónska revolučná organizácia (VMRO), ktorej ústredným heslom sa stala „autonómie pro jedinou a nedělitelnou Makedonii.“⁸⁹

Za zmienku určite stojí vypracovanie fundamentálnych princípov macedónskej otázky tajomníkom vo vedení VMRO, Ivanom Michajlovom, ktorý uvádza svoj pohľad na danú problematiku v nasledujúcich bodoch:

1. *V etnickém ohledu jsou Makedonci Bulhary, Turky, Arumuny, Albánci, Židy atd., avšak v politickém ohledu jsou všichni Makedonci, jsou makedonským lidem, který má své vlastní zájmy, své místo na Balkáně a svoje politické cíle.*
2. *Zeměpisne, hospodářske a etnografické důvody vyžadují samostatnost Makedonie. K těmto důvodum přistupuje ještě politický faktor, totiž potřeba eliminace napětí na Balkáně a zajištění trvalého míru.*
3. *Neexistuje makedonský národ v etnickém smyslu slova, avšak s ohledem na boj za politické cíle Makedonie je nutno tento pojem používat. Je to nutné, aby bylo možné manifestovat jednotu všech Makedoncu v boji za jediný politický cíl.*
4. *Pojem Makedonec je obdobný pojmu Švýcar. Není etnickým pojmem, jak se domnívají někteří lidé a VMRO jej používá pro označení zeměpisné příslušnosti.⁹⁰*

Z takto formulovaných záverov, akokoľvek banálne a neerudovane môžu pôsobiť, je zjavná snaha o konečné a platné vyhlásenie „kto sú vlastne Macedónci“ z ich vlastných radov. Strohé definície však navodzujú dojem, že Macedónsko sebareflexívne uznáva svoju nehomogénnosť ako súčasť svojej identity, ktorá je úzko prepojená práve s nepopierateľnou blízkosťou bulharskej etnickej skupiny, ktoré je spomedzi spomínaných etnických skupín medzi macedónskou populáciou určite najpreferovanejšie a „dá se proto říci, že pro

---

⁸⁸ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 147.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

*Michajlova a jeho stoupence byla samotná Makedonie jakýmsi druhým bulharským státem existujícím vedle Bulharska, přičemž jejich eventuální spojení v delší časové perspektivě bylo ponecháno otevřené.*⁹¹ Tento postoj podporuje aj fakt, že VMRO považovalo pirinskú časť Macedónska za oslobodené územie, ktoré sa malo stať východným bodom „osloboditeľských výpadov“ do Srbskom okupovaných častí vardarskej a egejskej časti.

Bulharský postoj bol kvôli „diplomatickým hrám“ značne komplikovaný, i keď sa môže javiť že podpora aktivít VMRO bola pre bulharskú stranu výhodnou cestou, vláda si nemohla dovoliť otvorene podporovať aktivity tejto organizácie, ktoré sa priecili medzinárodne stanoveným podmienkam.

Podmienky v „srbskej“ časti vardarského Macedónska vystihuje nasledujúca stať : „*Název „Makedonie“ byl ostatně zrušen a oblast byla úředně označovaná jako „Jižní Srbsko“, ke kterému bylo připojeno také Kosovo. Na výtky bulharské vlády, která tvrdila, že Bělehrad potlačuje práva bulharské menšiny, bělehradké vlády stereotypně odpovídaly, že takováto menšina v Makedonii neexistuje.*“⁹² S týmto postojom sa zhoduje i politika odstraňovania menšinových škôl v tomto regióne, výnimkou boli len edukačné inštitúcie tureckej, respektíve moslimskej komunity.

Čiastočné štrukturálne zmeny sa v neskoršom období parlamentných volieb nového zastupiteľstva v rámci Kráľovstva SHS, pokúšali presadiť predstavitelia VMRO v spojení s Demokratickou stranou Ljubomíra Davidovića. Prerokvilitami tejto kooperácie malo byť splnenie nasledujúcich podmienok : „*povolení návratu makedonských emigrantu z Bulharska, zajištění místa ve státní službě pro místní obyvatelstvo a připuštění „místního jazyka“ do státní správy.*“⁹³, ktoré však boli zamietnuté.

Odstránenie podobných snáh legálnym spôsobom mal zaručiť zákon na ochranu štátu, ktorý bol špecifickým právnym ustanovením namierením práve proti antisrbským hnutiam v rámci vardarského regiónu.

Ani toto legislatívne uznesenie nezastrašilo aktivistov VMRO, ktorí naďalej pôsobili v regióne svojou „protisrbskou záškodníckou činnosťou“. Za určitý prelom sa dá považovať snaha o spoluprácu s ostatnými separatickými a autonomistickými skupinami pôsobiacimi v rámci Juhoslávie. „*Dohoda uzavřena 24.dubna 1933, podle které se účastníci (chorvátska organizácia Ustaša Ante Paveliče, albánska nacionalistická skupina vedená Chasanembejem Prištinou a samozrejme VMRO) rozhodli společně bojovat proti Jugoslávii s cílem vytvoření*

---

⁹¹ Ibid., s. 148.

⁹² Ibid., s. 149.

⁹³ Ibid., s. 152.

*třech samostatných státu – Albánie, Makedonie a Chorvátska, přičemž vodca VMRO souhlasil s tím, že příští samostatná Makedonie odevzdá západní část svého územi Albánií.*⁹⁴

Efektivnost' týchto plánov však klesala spolu s podporou, ktorá bola pre VMRO hnacím motorom „separatistických“ aktivít. Klincom do pomyselnéj rakvy autonomistických snažení organizácie bol určite zákaz jej činnosti v Bulharsku a taktiež podpis „Zmluvy o večnom priateľstve“ medzi macedónskym „veľkým bratom“ Bulharskom a Juhosláviou, ktorý jednoznačne eliminoval akékoľvek hraničné úpravy v rámci teritórií oboch signatárov.⁹⁵

Napriek nepriaznivo sa javiacim vyhliadkam je doslova „zázrakom“ uznanie macedónskeho národa na pôde Komunistickej internacionály. Počas svojho 5. zjazdu, ktorý sa konal na prelome júna a júla v roku 1924, Kominternu dokonca podporila myšlienku zjednotenie Macedónska, čím sa jasne zasadila o prívetivé vnímanie rozvíjajúceho sa macedonizmu. V tom istom roku vyšla pod hlavičkou „revitalizovanej“ VMRO, stať jej exponenta Vasila Ivanovskeho, pod názvom „Prečo sme my Macedónci svojbytný národ“.

Základom sa stala Stalinova definícia národa, ktorú ako svoj východní argument použil autor na dokázanie legitimacy Macedóncov na vlastné územie, jazyk, dejiny a kultúru⁹⁶ Znovuotvorenie macedónskej otázky a podpora jej riešenia v prospech macedónsky orientovaných skupín obyvateľov zo strany komunistických kruhov, definitívne prispela k ďalšiemu rozvoju občianskych aktivít. Príkladom je a aj založenie Macedónskeho ľudového hnutia (Makedonski naroden pokret – MANAPO) macedónskymi študentmi v Záhrebe, Belehrade a Skopje, ktoré malo podľa direktívy VII. zjazdu Kominterny charakter ľudovej fronty. Ako uvádzajú autori Dejín Makedonie, „*MANAPO se jasně deklarovalo hned v preambuli jako hnutí svébytného makedonského národa. Požadovalo ukončení královské diktatury a přeměnu Jugoslávie ve federaci, jejíž součástí jako samostatná jednotka by byla i Makedonie, ale táke „podporu formování národního vědomí a pěstování jazyka.*“⁹⁷ Legitimita týchto požiadaviek nebola radikálne znegovaná, dokonca je v nich možné vidieť istú formu predvoja ohľadne budúceho štátno-právneho zriadenia Macedónska.

---

⁹⁴ Ibid., s. 158.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid., s. 159.

⁹⁷ Ibid., s. 160.

1.7.1.2. Pirinská časť Macedónska

V súlade s niekdajšou kooperáciou a nádejami pre spoločnú budúcnosť je pomerne paradoxný stav bulharsko-macedónskych vzťahov v rámci koexistencie v pirínskej časti Macedónska. Je nespochybniteľné, že miestna „asimilácia“ mala v podstate plynulý charakter a veľká časť populácie prirodzeným procesom splynula s bulharským obyvateľstvom, napriek tomu však páľčivosť macedónskej otázky visela vo vzduchu ako nebezpečný Damoklov meč.

Olejom do ohňa pomerne napätej situácie bol definitívne prístup Alexandra Stambolijského, ktoré taktika vlády spätá s blízkou spoluprácou s Kráľovstvom SHS, pohoršovala miestnu odnož VMRO, ktorá tento postoj videla ako symbol zrady.⁹⁸ Nesúlad týchto kľúčových hráčov na poli vplyvu na vývoj pirínskej časti Macedónska, viedol k niekoľkým otvorením potýčkam a konfliktom, dokonca až k atentátu na Stambolijského a jeho blízkych spolupracovníkov.

Problematické sa však ukázali najmä vnútorné problémy macedónskych organizácií, ktorých nejednotné ciele často krát komplikovali úspešnosť ich snaženia viac než akýkoľvek vonkajší tlak. V rámci VMRO sa ozývali hlasy, ktoré presadzovali autonomistický model Macedónska začleneného na národnostnom princípe do federalizovanej Juhoslávie, čo pre pro-bulharsky orientované krídlo vyjadrovalo formu zrady v prospech Srbska.

Táto situácia viedla k hľadaniu medzinárodných partnerov, ktorí by rovnako spochybňovali legitímnosť povojnového rozdelenia balkánskeho polostrova. Spomínané úsilie vyústilo vo vydanie tzv. „májového manifestu“, ktoré „*požadovalo sjednocení Makedonie v přírodních, zeměpisných a etnografických hranicích, přičemž takto sjednocená Makedonie se jako samostatná jednotka měla stát součástí širší balkánske federace. Manifest, končící výzvou „Ať žije sjednocená a nezávislá Makedonie“, neobsahoval tezi o převažujícím bulharském charakteru Makedonie, a už vůbec se nezmiňoval o jejím případném sjednocení s Bulharskem...*“⁹⁹

Opustenie starých ideálov bulharsko-macedónskeho štátneho zriadenia pohoršilo veľkú časť VMRO, ktorá opätovne stála na pokraji „názorovej“ krízy, čo viedlo až k „čistkám“ vo vlastných kruhoch. Zmena vlády na čele s Andrejom Ljapčevom však bola pre túto organizáciu istou ozdravnou kúrou, nakoľko došlo medzi oboma stranami k tichej spolupráci. „*Za vlády Andreje Lajpčeva se VMRO natolik pevně etablovala v bulharské části*

---

⁹⁸ Ibid., s. 161.

⁹⁹ Ibid., s. 163.

*Makedonie, že se tato oblast zcela vymkla kontrole ústředních úřadu. Pirinská Makedonie se stala „státem ve státě“ a začala být dokonce neoficiálně nazývána „Pirinským státem“.*¹⁰⁰

Sinusoidný vývoj organizácie potvrdzuje jej zradikalizovanie, ktoré sa dá dokonca prirovnať k teroristickému počínaniu najmä voči civilnému obyvateľstvu. Poslednou ranou pre VMRO sa, po politickom prevrate v Bulharsku, stalo zatýkanie jej členov a oficiálne pretrhnutie „neoficiálnej podpory“, ktorú organizácia dostávala zo strany predošlých bulharských vlád. *„Zbytky VMRO pusobily v ilegalite i nadále, avšak celkově byla její činnost v Bulharsku již trvale paralyzována a nepředstavovala nadále politickou sílu.“*¹⁰¹

1.7.2. Druhá svetová vojna

Medzinárodná situácia po vypuknutí druhej svetovej vojny mala zásadný vplyv na ďalší osud Macedónska, ktoré pod vplyvom vyhrotenej situácie, zintenzívnilo svoje nároky na sformovanie svojbytného národa v rámci autonómnej štátnej územno-právnej správy. Neisté pomery v nestabilných balkánskych štátnych útvaroch, ktoré spočiatku volili neutrálny prístup k západným stranám konfliktu, si postupom času hľadali cesty k čo najefektívnejším partnerstvám v zmysle hesla „kto dá viac“. *„Bulharsko a Jugoslávie prováděly i přes deklarovanou neutralitu politiku přátelskou k Německu, byť každý z poněkud jiných příčin. Bulharsko bylo přesvědčeno, že jedině s pomocí Německa bude moci revidovat hranice stanovené neullyským mírem. Jugoslavie se snažila lavírovat a současně hledala v Německu oporu proti revizionismu svých sousedu. Odklon od Západu byl způsoben i tím, že Velká Británie ani Francie nemohly Bulharsku a Jugoslávii nic pozitivního nabídnout a byly nadto příliš vzdáleny. Geografický faktor ještě zesílil poté, čo byla Francie koncem června 1940 vojensky poražena a kapitulovala.“*¹⁰²

Konflikt prešiel turbulentným vývojom, ktorý je všeobecne známy a nebudem mu teda venovať špeciálnu pozornosť, nakoľko je mojim primárnym cieľom sondovať jeho priebeh vzhľadom na vývoj a dopady pre macedónske územie.

Presuniem sa preto do bodu, v ktorom bola východná oblasť vardarskej časti Macedónska odovzdaná dovedy úspešne postupujúcim Hitlerom do správy jeho už vtedajšieho spojenca, Bulharska. *„18.dubna 1941 vstoupila bulharská vojska do Makedonie a postoupila na tzv. zatímní vojenskou hranici stanovenou hranici Pirot-Vranje-Skopje-*

---

¹⁰⁰ Ibid., s. 165.

¹⁰¹ Ibid., s. 167.

¹⁰² Ibid., s. 172.

tok Vardaru-řecká hranice. O den později vstoupila také do Thrákie a egejské Makedonie a obsadila území mezi Maricí a Strumou.¹⁰³ Konečný stav pre túto etapu vojny však určil protokol, ktorým Bulharsko získalo Ochrid, západné Macedónsko však pripadlo spolu s Kosovom do rúk jeho ďalších partnerov, Talianov.

Územné zisky bulharskej strany vyvolali obrovské nádeje pre macedónsku emigráciu na území Bulharska, ako aj v kruhu probulharsky orientovanej macedónskej inteligencie, pre ktorú bola juhoslávská správa vardarskej časti Macedónska synonymom útlaku a neslobody. Expresívne sa dá priradiť príchodu nemecko-bulharských vojenských jednotiek prívlastok osloboditeľský, nakoľko bol takto chápaný zo strany časti utlačovaného macedónskeho národa. Napriek tomu, že Bulharsko vnímalo vstup na územie Macedónska za príslub trvalého územného zisku, nemecká strana počítala s bulharskou „kontrolou“ nad predmetným územím len ako provizórnym riešením počas vojnového obdobia.

Prvotný príliv entuziazmu zo vzniknutej situácie bol úrodnou pôdou pre nové probulharsky orientované aktivity najmä v oblasti školstva. Škrípajúcim prvkom však bola opätovná snaha autonomistického krídla VMRO, ktoré bolo v Bulharsku stále pod ilegálnou nálepkou, spolurozhodovať v oblasti riadenie správy tohto územia. „Osloboditeľský“ vnímaná bulharská správa sa zo svojej podoby dobrého doktora Jekylla, začínala prostredníctvom agresívnej polície meniť v nepredvídateľného Mr. Hyde. Pomaly kulminujúca nespokojnosť sa postupne prejavovala aj v radoch probulharsky zmýšľajúcich macedónskych skupín.

Politické zámery bulharskej vlády však boli jasne definované: „*starousedlé slovanské pravoslávne obyvateľstvo bylo automaticky považována za bulharské a zvláštním usnesením bulharské ministerské rady získalo bulharské občanství. Politika bulharské vlády byla vedena jasnou snahou po upevnění bulharského živlu v Makedonii.*“¹⁰⁴

Ústretovým krokom mala byť implementácia miestneho obyvateľstva do samosprávy, ktorá sa však neobišla bez procesu „preškolovania“ potenciálnych úradníkov v duchu oboznámenia sa s bulharskými predpismi a systémom fungovania správy. Podobné postoje voči macedónskemu obyvateľstvu nakoniec viedli k nemeckej správe o pomeroch vo vardarskej z časti Macedónska z roku 1943, v ktorej sa uvádza nasledovné: „*místní makedonské obyvateľstvo je přesvědčeno, že bulharská správa se k němu chová stejně, ba mnohdy huře než někdejší správa srbská.*“¹⁰⁵

---

¹⁰³ Ibid., s. 176.

¹⁰⁴ Ibid., s. 179.

¹⁰⁵ Ibid., s. 185.

Zhoršené podmienky prirodzene viedli k nespokojnosti a odklonu od predošlej probulharskej orientácie, čo otvorilo cestu posilňovania a formovania svojbytného macedónskeho povedomia, zároveň však tento stav neostal bez kritickej odozvy zo strany bulharskej inteligencie, ktorá podrobila bulharskú správu oprávnenej kritike. Táto kritika neskôr viedla k rôznym oficiálnym sťažnostiam a memorandám v jednom z nich je bulharskej vláde vytknuté, že „*nebere zřetel na místní zájmy Makedoncu, a proto v delší časové perspektivě ohrožuje i samotné bulharské zájmy.*“¹⁰⁶

Kolísave postoje Bulharska voči kritike však boli predzvest'ou začínajúceho macedónskeho odboja, ktorý naplno využilo komunisticky orientované krídlo . V oblasti južného Balkánu v tomto období začali pôsobiť rôzne komunistické útvary, spomedzi ktorých bola najvýraznejšia Komunistická strana Juhoslávie, vedená charizmatickou osobnosťou, ktorou nepochybne bol Josip Broz Tito. V rovnakom období zintenzívnila svoju činnosť aj Komunistická strana Macedónska, ktorej prvé zasadanie viedlo k vytvoreniu Antifašistického výboru národného oslobodenia Macedónska, ktorého manifest sa zapísal do dejín Macedónska svojou nadnesenou rétorikou: „*Nikdy jsi dosud makedonský národe, neměl tak příhodnou situaci a tak mnoho spojenců, aby se ti vyplnil tvuj odvěký ideál – sjednocení Makedonie*“¹⁰⁷

S tým súvisiace rozhodnutie pripraviť ozbrojené povstanie a ustanoviť tak „*autonómne zjednotené Macedónsko*“ sa do dejín zapísalo ako „*prespanské zasadnutie*“ a svoje pamätné miesto v historickom kalendári si zapísalo aj vďaka 40.výročiu ilindenského povstania, oslavovaného rovnako aj na území bulharskej časti Macedónska.¹⁰⁸ Posilnené jednotky Národne oslobodeneckého vojska pod nepriamou taktovkou Titovej Juhoslovskej oslobodeneckej armády za podpory macedónskej strany postupovali úspešne proti spojeným nemecko-bulharským vojskám. „*Místní obyvatelstvo (vardarská a egejská část Macedónska) si uvědomovalo, že Německo již válku prohrálo. Pro nikoho nebylo žádným tajemstvím, že Spojenci bulharské nároky na Makedonii neuznávají, a že tedy celá oblast připadne opět Jugoslávii a Řecku, jinak řečeno, bylo zřejmé, že bulharská kauza v Makedonii je definitivně stracena a nemá žádnou budoucnost.*“¹⁰⁹

Postoj juhoslovskeho komunistického vedenia voči budúcnosti Macedónska bol dlho predmetom neistých dohadov. „*Makedonský historik Novica Veljanovski, který se problémem geneze myšlenky Makedonské republiky podrobně zabýval, dospěl k názoru, že Tito od*

---

¹⁰⁶ Ibid., s. 186.

¹⁰⁷ DOROVSKÝ, I. op. cit., s. 45.

¹⁰⁸ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 192.

¹⁰⁹ Ibid., s. 193.

*počátku počítal s makedonii coby konstitutivní republikou jako prostředku na zmenšení Srbska.*¹¹⁰ Otázka budúceho smerovania macedónskeho územia sa stala kameňom sváru medzi bulharskými a juhoslavskými komunistami, ktorú snád' zmiernilo prehlásenie hovoriace o budúcom bratstve južných Slovanov v rámci federatívneho spojenia.¹¹¹

Nezhody sa vyostri aj v egejskej časti Macedónska, kde bulharská strana založila dokonca „Macedónsko-bulharský klub“, ktorého účelom bolo chrániť miestne slovanské obyvateľstvo pred „gréckym nepriateľom“, aj keď realita bola vcelku krutým obrazom násilia páchanom na nevinnom civilnom obyvateľstve.

Vplyvom lokálnej komunistickej strany však grécka samospráva zmenila rétoriku, aj keď je potrebné zdôrazniť že išlo skôr o taktický ťah, než o diametrálny obrat vo videní národnostnej politiky v rámci jej prideleného územia. Bulharská hrozba bola vzhľadom na zhoršujúcu sa situáciu podporenú septembrovým prevratom zažehnaným problémom.

1.8. Cesta k zjednoteniu a vyhláseniu Macedónskej republiky

Vo víre vojenského konfliktu svietilo svetielko nádeje pre konečné vysporiadanie sa s otázkou svojbytného štátneho útvaru pre formujúci sa macedónsky národ. Ako každý celok na začiatku svojho formovania sa do konečnej podoby, aj prvé „náčrty“ potenciálnej autonómie sa drhli najmä na otázke územného rozsahu budúceho štátu. Prirodzeným a podľa môjho názoru legitímnym požiadavkám bolo zjednotenie všetkých oblastí Macedónska pod jednotnú štátnu správu novovzniknutého štátneho celku.

Plán zjednotenia bol predložený Titovi, ktorý však za stávajúcich podmienok prebiehajúcej vojny a gréckych politických tlakov, nevidel cestu k jeho realizovateľnosti.

Ustanovením Antifašistického výboru národného oslobodenia Macedónska v deň výročia ilindenského povstania sa rovnako prijali právne akty, ktoré vyhlásili vznik Demokratického federatívneho Macedónska, ktoré sa neskôr mala stať súčasťou väčšieho štátneho útvaru. Rovnako boli schválené deklarácie, ktoré z dnešného pohľadu predstavovali pomerne prepracované dokumenty s prvkami demokratických princípov. Išlo konkrétne o deklaráciu práv občanov, ktorá ponímala aj problematiku menšín a ich sebavyjadrenia v rámci existencie v spoločnom štátnom zväzku, ako aj deklaráciu ohľadne zavedenia

---

¹¹⁰ Ibid., s. 195.

¹¹¹ Ibid.

macedónštiny ako spisovného jazyka.¹¹² Táto deklarácia však prebehla svoju požiadavku, nakoľko spisovný kodifikovaný jazyk bol stále v procese konečného formovania.

Finálna časť vojnového konfliktu predstavovala pre velenie Nemecka hľadanie politických riešení ohľadne okupovaných území Macedónska. Možnosťou bolo vyhlásenie samostatného Macedónska pod protektorátom Nemecka, avšak nemecká strana si v zálohe ponechávala aj svojho bulharského spojenca, s ktorým viedla rokovania ohľadne potenciálneho prevzatia moci zo strany aktivistov VMRO. Rozpačité reakcie však prerástol pragmatický pohľad. „*Pro některé bulharské činitele byla totiž přijatelnější samostatná Makedonie (jako druhý bulharský stát) pod vládou VMRO než obnova Jugoslávie s uznáním Makedoncu za svébytný národ.*“¹¹³ Nakoniec sa však po rôznych diplomatických peripetiách nemecká strana rozhodla, že macedónske územie bude spravovať sama, paralelne sa v tomto období vymenilo bulharské vedenie, ktoré vyhodnotilo situáciu a krachujúcemu Nemecku vyhlásilo vojnu. Tento taktický ťah mal samozrejme vytvoriť priaznivé podmienky pre neodvratný koniec vojnového konfliktu a jeho dôsledkov na nadchádzajúcej mierovej konferencii. Napriek tejto snahe bol bulharský „obrat“ a teda aj jeho vojenská pomoc, chápaný zo strany Juhoslávie ako istá hrozba. Najviac sa táto obava prejavovala prítomnosťou „okupačných“ vojsk na území juhoslávského „protegé“, Macedónska.

Bilancia dôsledkov po odoznení 2.svetovej vojny sa pre Macedónsko stala vcelku úspešným krokom k novej kapitole jej fungovania v rámci staro-nového štátneho zväzku.

1.9. Miesto Macedónska v Juhoslávskej federácii

„Náš lid co nejvřeleji víta nový makedónsky štát“,¹¹⁴ tak zneli slová listu adresovanému Titovi, ktorými otvára kapitolu o juhoslovanskom spoložití profesor Dorovský.

Tento prvotný entuziazmus naznačuje obrovské nádeje macedónskeho národa v lepšom začiatku v rámci federatívnej koexistencie. „*Oficiálním ustavením ASNOM /Antifašistického shromáždění pro národní osvobození Makedonie/ 2.srpna 1944 vznikl de iure na území někdejší Vardarské bánoviny nový svrchovaný státní útvar – Demokratická federativní Makedonie.*“¹¹⁵ Vďaka zdanlivo suverénemu postaveniu dokonca udržiavala istú formu

---

¹¹² Ibid., s. 200.

¹¹³ Ibid., s. 201.

¹¹⁴ DOROVSKÝ, I. op. cit., s. 46.

¹¹⁵ RYCHLÍK, J. – KOUBA, M. op. cit., s. 205.

diplomatických stykov s bulharskou vládou, čím sa stávala oficiálne subjektom medzinárodného práva.¹¹⁶

Presná koncepcia však stála na klauzule, že ako štátny útvar v rámci federatívneho zväzku sa dobrovoľne vzdáva špecificky stanovených právomocí, ktoré vkladá do kompetencie federálnym orgánom. Jednalo sa najmä o oblasť medzinárodnej vzťahov a bezpečnosti. Novovzniknutá Macedónska republika však mala v teoretickej rovine neobmedzené právomoci v legislatívnej a exekatívnej sfére.

Dôležitým krokom k parlamentnej demokracii bola premena ASNOM-u na macedónsky parlament. *„Stalo sa tak na jeho 3. zasedání ve dnech 14.-16.dubna 1945, které bylo současně i posledním zasedáním tohto revolučního orgánu. 16.dubna se ASNOM prohlásil za prozatímní Národní shromáždění Makedonie.“*¹¹⁷

Na prvý pohľad sa zdá tento krok idylickým štartov v ústrety nového, lepšieho začiatku, federálna vláda však „individuálnym“ rozhodnutiam nebola vôbec priklonená. Úzkostlivý postoj je možné pozorovať aj v sfére nepochybniteľne silného centralizmu, ktorý podporoval myšlienky makedonizmu v rámci vyhranenia sa voči „veľkobulharskému šovinizmu“¹¹⁸

Faktorom, ktorý prispel k dotváraniu macedónskej identity, sa nepochybne stalo používanie spisovného macedónskeho jazyka v písomnom styku. Nová macedónska cyrilika bola kodifikovaná vládny nariadením 3.mája 1945.¹¹⁹ *„Rozvoji používaní nové abecedy paradoxně napomohla pravopisná reforma v sousedním Bulharsku.“*¹²⁰ V rámci reformy boli prevedené úpravy bulharskej abecedy a pravopis bol fonetizovaný na základe východobulharského dialektu. *„Filolog Blaže Koneski, který měl hlavní záasluhu na vytvoření makedonské cyrilice, si některá písmena vypůjčil ze srbské abecedy a některá utvořil sám.“*¹²¹ Macedónsky jazyk sa tak stal prirodzenou súčasťou denného života a tak nenápadne posúval proces formovania národnej identity opäť o krok vpred.

Dôležitá súčasť každého suverénneho štátneho útvaru je definitívne ústava, ktorá bola v prípade Macedónskej republiky prijatá 31.decembra 1946, s platnosťou od 1.1.1947. Zďaleka však nebola ideálnym dokumentom, nakoľko obsahovala mnoho článkov, ktoré macedónsku vládu dostávali do pozície rukojemníka centrálnej federálnej vlády. Prvky demokratického centralizmu, tj. *„bezpodmínečného podřízení nižších složek aparátu složkám*

---

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Ibid., s. 206.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Ibid., s. 207.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Ibid., s. 208.

vyšším, přičemž na vrcholu této pyramidy moci stál Tito jako v podstatě absolutní vladař.¹²², boli prakticky aplikované napriek svojmu pomerne „diktátorskému“ charakteru. To pochopiteľne nahrávalo opozičnému prostrediu, ktoré však nemalo dostatok síl na radikálnejší prevrat a ich požiadavky zjednotenia pirínskej a egejskej časti boli v dobovom pojatí úplne nereálne.

Rovnako sa ako nereálne ukázali aj snahy o federatívne spojenie bývalých súperiacich strán, Bulharska a Juhoslávie, podporované najmä zo strany Stalinovej vlády. Predstava oboch štátnych útvarov v koexistencii sa diametrálne líšila a tak bola definitívne zamietnutá. Istý vplyv vzájomného zblížovania sa však prejavil na sofijskej strane, keď sa názor na macedónsku otázku otočil o 180 stupňov. „Vláda Vlastenecké fronty rezignovala jako první v dějinách Bulharska na názor, že Makedonci jsou Bulhaři. Kromě toho vláda uznala existenci makedonské menšiny na svém území.“¹²³ Tento krok bol nesporne dôležitým posunom v rámci bilaterálnej politiky.

Silneli však aj hlasy separatistických a nacionálnych hnutí, ktoré sa prikláňali k úplnému osamostatneniu Macedónska od Juhoslávie, išlo najmä o študentskú emigráciu s antikomunistickou orientáciou. Jej činnosť však stále bola skôr v teoretickej rovine a pre efektívnu realizáciu zmien si vyžadovala dozretie a čas.

Napriek tomu je nutné vyzdvihnúť vývoj macedónskeho národného povedomia, ktoré sa postupne dokázalo vyhraniť voči všetkým susedným „uzurpátorom“. Nepochybne sa o to zaslúžila aj macedónska pravoslávna cirkev, ktorá sa „osamostatnila“ od sesterskej patriarchálnej srbskej odnože.

„V roce 1958 vyhlásil toplický biskup Dositej obnovení ochridského arcibiskupství. Autokefalita nové církve síce nebyla ostatními pravoslavnými metropolity uznána a z hlediska církevního práva šlo tedy o církev schizmatickou, to však neměl na rozvoj makedonského vědomí zásadní vliv.“¹²⁴ Povedomie macedónskeho národa sa teda začalo rozvíjať aj prostredníctvom duchovného života.

1.9.1. Bilaterálne vzťahy Juhoslávie a Bulharska

Genéza vzťahov bývalých rivalov doslova pripomína jazdu na kolotoči. Ústupky z oboch strán striedalo vzájomné obviňovanie a urážky, ktoré ku zmierlivému tónu opätovne

---

¹²² Ibid., s. 210.

¹²³ Ibid., s. 225.

¹²⁴ Ibid., s. 235.

navádzala intervencia zo strany Moskvy. Vplyv centrálnej moci ZSSR /Zväz sovietskych socialistických republík/ dokonca podmienil ochotu Sofie priznať, že „v *Makedonské republice se pod vlivem nové historické reality vytváří nová národ, odlišný od Bulharu.*“¹²⁵ Táto rétorika však bola vplyvom turbulentnosti vzťahov s Belehradom odvolávaná a opäť deklarovaná. Bulharská strana sa dokonca zaviazala k vypracovaniu oficiálneho postoja voči macedónskej otázke, ktorej závery boli zhrnuté do desiatich téz, ktoré boli na strane Skopje považované za čistú provokáciu. Neskôr pod vplyvom diplomatického tlaku zo strany ZSSR opäť bulharská strana vyjadrila uznanie novovznikajúceho macedónskeho národa, vyhradila sa však proti koncepcii macedonizmu.¹²⁶

Po dlhodobejšej diplomatickej prestrelke prilialo olej do ohňa opäť Bulharsko svojím odmietnutím macedónskej menšiny v oblasti pirínskej časti Macedónska a rovnako uznalo len utváranie macedónskeho národa, nie však jeho existenciu, ktorá by siahala až do obdobia stredoveku. Výmena názorov a pohľadu na macedónsku otázku nepriniesla žiadne konkrétne riešenia, avšak postarala sa o istú „diplomatickú telenovelu“ na pôde medzinárodných vzťahov temperamentného Balkánu.

Diplomatická hra na „mačku a myš“ však neohrozila schválenie novej ústavy, ktorá mala pre macedónsku stranu špecifický charakter, najmä kvôli článkom implementujúcim právo menšín vzdelávať sa v ich rodnom jazyku. Jednalo sa najmä o albánsku menšinu, ktorá patrila v rámci macedónskeho územia medzi najpočetnejšiu.

V rovnakom období sa dá hovoriť aj o novej generácii Macedóncov, ktorej silnejúce národné povedomie dávalo základ pre potenciálne úplné osamostatnenie spod krízou zachvátenej Juhoslávie.

1.10. Rozpad Juhoslávie

Podrobnejšiu analýzu priebehu, dôvodov a dôsledkov rozpadu Juhoslávie nebude možné previesť z hľadiska zamerania a rozsahu práce, nakoľko ide o rozsiahlu problematiku, ktorá je osobitým predmetom historického diskurzu. Opätovne sa zamieram primárne na pozíciu Macedónskej republiky a dôsledky pádu „juhoslávskej federácie“, ktoré z toho vyplývajú práve pre jej ďalší vývoj.

---

¹²⁵ Ibid., s. 337.

¹²⁶ Ibid., s. 238.

Kríza federatívneho zriadenia vyústila v rokoch 1989-90 k zakladaniu nových politických organizácií, hlásiacich sa k osamostatneniu jednotlivých republík.¹²⁷

Napriek nadšeniu jednotlivých národných zoskupení, medzinárodná scéna sa k týmto postojom najprv postavila negatívne s cieľom udržania Juhoslávie ako garancie mieru v rámci balkánskeho regiónu. Neudržateľnosť pomerov však vyústila do obrovského konfliktu, ktorého aktéri doslova bojovali o každý kúsok územia, ktoré pokladali za vlastné národné dedičstvo. Konflikt, v ktorom „každý bojoval proti každému“ prerástol do dlhotrvajúcich lokálnych bojov trvajúcich až do roku 1999.

1.11. Osamostatnenie Macedónskej republiky

Tranzitné obdobie jari a leta roku 1990 bolo doslova úrodným podhubím pre novovznikajúce macedónske strany. Považujem za dôležité spomenúť aspoň tie najvýznamnejšie, ktoré sa podpísali na neskoršom formovaní politiky macedónskeho štátu.

„*Prvou nekomunistickou politickou organizácií Makednoncu se stalo Hnutí všemakedonské akce (Dviženje za semakedonska akcija – MAAK)*“¹²⁸, ktoré bolo neskôr spolu strojcom zásadných krokov na ceste k úplnej samostatnosti Macedónskej republiky. Hlavnou nacionalistickou stranou bola obnovená VMRO, ktorá prijala navyše prídomek Demokratická strana macedónskej národnej jednoty (Demokratska partija za makedonsko nacionalno edinstvo – DPMNE) a predsedal jej básnik Ljupčo Georgijevski. Jej činnosť navažovala na predošlú orientáciu s požiadavkami vytvorenia zväzu samostatných republík – konfederácie.¹²⁹ Strana vnímala potrebu blízkej spolupráce s Bulharskom, čo vyplývalo z jej predošlej orientácie a celkového historického vývoja, a preto bola všeobecne vnímaná ako probulharská. Odnožou, ktorá prijala názov VMRO – Zväz macedónskych družín (Sajuz na makedonskite družestva – VMRO-SMD) bola zastúpená aj snaha o spojenie Bulharska a Macedónska v jeden štátny celok. Napriek mnohým diametrálne odlišným vnímaniam je možné skonštatovať, že jednotlivé strany medzi sebou úzko spolupracovali na pláne osamostatnenia Macedónskej republiky.

Národné zhromaždenie sa po prvýkrát zišlo 8.1.1991 za predsedníctva Stojana Andova.¹³⁰ O niekoľko dní po zasadnutí zhromaždenie, parlament prijal deklaráciu

---

¹²⁷ Ibid., s. 246.

¹²⁸ Ibid., s. 248.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid., s. 250.

zvrchovanosti. Prvým prezidentom sa stal Kiro Gligorov, ktorý mal skúsenosti s „vysokou politikou“ na juhoslávskej štátnej úrovni. Spomínaný predseda VMRO-DPMNE, Georgijvský sa stal viceprezidentom.

Vývoj smeroval aj k profilácii k samostatnosti sa blížiacej republiky. „16.dubna rozhodl parlament o vypuštění adjektiva „socialistická“ z názvu makedonského státu. Nový stát měl být stanadarní parlamentní demokratickou republikou západoevropského typu s tržní (kapitalistickou) ekonomikou.“¹³¹

Zaujímavý je postoj novozvoleného prezidenta Gligorova, ktorý až do počiatku roku 1991, nevyklučoval potenciálne macedónske zapojenie do zrekonštruovanej obdoby juhoslávského zväzu.

Finálnym krokom k „samostatnému“ statusu bolo vyjadrenie obyvateľstva v referende. „Voliči se měli vyjádřit zda jsou pro anebo proti vzniku suverénní a samostatné Makedonie s právem vstoupit do příštího svazu suverénných států Jugoslávie.“¹³² Klauzula zahŕňajúca aj potenciálny návrat k zväzovej existencii v rámci väčšieho štátneho celku mala byť len uistením pre pozitívnu odozvu aj z radov obyvateľstva, ktoré malo v tomto smere ešte isté pochybnosti. „V referendu se 95% hlasujících vyslovalo k otázce vzniku suverénní a samostatné makedonie kladně, a tím objektivně vyjádřili i souhlas s vystoupením z Jugoslávie.“¹³³ Pochopiteľným odporcom boli najmä menšiny, ktoré sa prirodzene obávali politiky národného štátu.

17. november 1991 sa zapísal do dejín novovzniknutej republiky prijatím ústavy, ktorá vstúpila v platnosť 6.1.1992.

Macedónska cesta k osamostatneniu od bývalej Juhoslávie, bola unikátna svojou mierovou cestou, ktorá sa diametrálne odlišovala od vojnu zmietaných susedných štátov.

1.11.1. Macedónska republika na ceste k medzinárodnému uznaniu

„16. prosince rozhodla Rada ministru zahraničí Evropských společenství, že členské státy ES uznají nezávislost všech bývalých jugoslávských republik, pokud o to požádají a pokud zvláštní komise dojde k názoru, že splňují potřebná kritéria, především v oblasti ochrany

---

¹³¹ Ibid., s. 251.

¹³² Ibid., s. 253.

¹³³ Ibid.

menšín.¹³⁴ Komisia vedená francúzskym diplomatom Badinterom rozhodovala na základe hore uvedených kritérií o osude jednotlivých osamostatnených republík. Macedónska strana v záujme viditeľnej snahy o splnenie týchto kritérií dokonca 19. decembra vydala špeciálnu deklaráciu, ktorá mala ES /Európskemu spoločenstvu/ dokázať jej seriózny prístup k napĺňovaniu stanovených záväzkov.

Napriek „obrazu profesionality a objektívnosti zodpovedajúcej komisie“, politické tlaky opätovne poukázali na sebastredné záujmy európskych krajín, ktoré kalkulovali s každým krokom, odhliadnuc od objektívnych výsledkov pripravenosti žiadateľov o medzinárodné uznanie.

Kolotoč mocenskej vypočítavosti neúmerne uprednostňoval či diskriminoval jednotlivých uchádzačov, ktorých pripravenosť a splnenie kritérií boli pre európske sily zanedbateľným faktorom. Typickým príkladom, ktorého pozostatky sa tiahnu až do dnešného obdobia (2014), je prístup gréckej vlády k uznaniu samostatného statusu Macedónskej republiky. Grécka oficiálna výtka, týkajúca sa obavy územných požiadaviek ako aj zamietavý postoj voči uznaniu existencie macedónskeho národa a teda aj macedónskej menšiny v rámci svojho územia, je do dnešnej doby v modifikovanej podobe, škvrou na bilaterálnych vzťahoch týchto dvoch „juhobalkánskych“ susedov. Napriek ústretovému kroku zo strany macedónskej vlády, ktorá v dodatku k ústave jasne stanovila nasledovné: *„Republika Makedonie se zavazovala, že nebude mít žádné územní požadavky vůči sousedním státům a nebude narušovat jejich suverénní práva.“*¹³⁵ Grécko naďalej blokovalo jej uznanie zo strany medzinárodného spoločenstva.

Odmietavý postoj Grécka však nemal v konečnom dôsledku zásadný vplyv na posun udalostí pozitívnym smerom. 15.1.1992 sa Bulharsko stalo prvým štátom, ktorý oficiálne uznal Macedónsku republiku ako svojbytný, legitímny štátny útvar, aj keď problematické aspekty existencie samostatného národa a jazyka stále ostali z bulharskej strany neakceptovateľné. Tento problematický aspekt však nič nemenil na fakte, že bulharským uznaním existencie suverénneho macedónskeho štátneho útvaru, sa spustila vlna „uznávania“ aj zo strany ďalších balkánskych štátov. Postoj ES však bol paralyzovaný gréckou vydieračskou taktikou, ktorá vyústila vo vydanie Lisabonskej deklarácie, podmieňujúcej uznanie Macedónska pod „všeobecne akceptovateľným názvom“.

Problematika „názvu“ pre Macedónsku republiku, ktorá by podľa Grécka neevokovala súvislosti s jeho historickým územím, by si zaslúžila osobitnú kapitolu, nakoľko ide o otázku,

---

¹³⁴ Ibid., s. 256.

¹³⁵ Ibid.

ktorá nenašla svoje riešenia ani po takmer 23 rokoch. Diplomatické návrhy a neústupčivý postoj oboch strán je predmetom mnohých štúdií ponúkajúcich rôzne varianty riešení, ktoré však zatiaľ nenašli svoju cestu k realizácii.

Spor o názov nebol však jediným háčikom pre vyvážené bilaterálne vzťahy. Rovnako problematickým aspektom boli štátne symboly, z ktorých však macedónska vláda v záujme aspoň čiastočného uvoľnenia diplomatického napätia nakoniec ustúpila.

Pre ďalší vývoj v rámci medzinárodného pôsobenia bolo dôležité kompromisné riešenie, ktoré napriek svojej avizovanej provizórnosti trvá do dnešného dňa. „ 3. února 1993 navrhla zprostředkovatelská skupina nově vzniklé Evropské unie všem zúčastněným stranám přijetí Makedonie pod dočasným názvem „ *Bývalá jugoslávská republika Makedonie*“ (*Former Yugoslav Republic of Macedonia – FYROM*), přičemž tento název měl být používán až „do definitivního vyřešení otázky názvu státu. 7.dubna 1993 doporučila Rada bezpečnosti OSN, aby byla Makedonie přijatá pod uvedeným názvem a následující den Valné shromáždění OSN skutečně Makedonii přijalo jako svého 181. člena.“¹³⁶ Týmto rozhodnutím sa začala dlhá a neľahká cesta Macedónska v ústrety vlastnej sebarealizácie v rámci medzinárodného poľa.

Prvotné reformy v oblasti zavedenia novej meny priniesli počiatočné zlepšenie pomerne ťažkej ekonomickej a hospodárskej situácie. K celkovému posunu však prispelo najmä uznanie Macedónska zo strany európskych i svetových veľmocí.

Stalo sa tak 16.1. 1993 a Macedónsko, pod kompromisným názvom FYROM, oficiálne vstúpilo do povedomia Veľkej Británie, Francúzska, Nemecka, Holandska, Dánska, Talianska i USA. Grécka odozva na seba nenechala dlho čakať a na svojho suseda uvalila embargo. Nové konexie Macedónska však viedli následne k nátlaku EÚ a asistencii OSN a USA pri bilaterálnych jednaniach, ktoré mali zabezpečiť zlepšenie grécko-macedónskych vzťahov.¹³⁷

Ustálenie sa na poli medzinárodnej politiky prebehlo v Macedónsku na niekoľkých frontoch. Okrem spomínaného „boja“ s gréckou stranou prebiehalo simultánne aj diplomatické balansovanie s bulharskou stranou, ktoré malo zabezpečiť dobré susedské vzťahy. Na jar roku 1994 sa macedónsky prezident Gligorov stretol na diplomatickej úrovni s vtedajšou bulharskou hlavou štátu, Želevom. Pomerne úspešné bilaterálne rokovania sa vyhrotili v okamihu podpisovania medzinárodných zmlúv, ktoré podľa protokolu boli vždy vystavené v jazykoch všetkých zúčastnených strán. Nakoľko však bulharská strana oficiálne

---

¹³⁶ Ibid., s. 258.

¹³⁷ Ibid., s. 259.

neuznávala svojbytný macedónsky jazyk a tvrdila, že ide len o bulharský dialekt, odmietla podpísať zmluvy v dvojtom prevedení. Rovnaký postoj zastával aj Gligorov, pre ktorého bolo neprijateľné podpísať medzinárodnú zmluvu v jazyku susedného štátu. Jednalo sa o akt, ktorý by spochybňoval suverenitu národa už z jeho ústavnej podstaty.

Medzinárodná politika nebola zďaleka jedinou výzvou, ktorá sa stavala pred novovzniknutý štát. Integrita vnútro politickej scény bola narušovaná otvorením albánskej menšinovej „otázky“, ktorá v priebehu formovania štátu vyústila niekoľkokrát v otvorené lokálne konflikty. Problematická situácia menšiny dospela do bodu, kedy bolo o federalizácii štátu rozhodované neoficiálnym referendum, v ktorom albánska menšina jednoznačne vyjadrila podporu tejto myšlienke a dokonca vyhlásila „autonómnu republiku Ilýriu“, ktorá však z pochopiteľných dôvodov nebola legitimizovaná.¹³⁸ Odozvou na túto separatistickú hrobu bolo prijatie zákona o macedónskom občianstve, ktoré bolo priznané štátnym príslušníkom žijúcim v krajine aspoň po dobu 15 rokov. Albánska nespokojnosť však vyústila k povolaniu pomoci z rúk OSN, ktorého jednotky mali mať na nepokojnom území stabilizačný charakter.

Nespochybniteľne veľký posun pre medzinárodné pôsobenie Macedónska znamenala bilaterálna dohoda s Gréckom, ktorá nielenže zabezpečovala grécke uznanie Macedónska pod názvom FYROM, ale aj zastavenie gréckej blokády, ktorá mala na ekonomický a hospodársky rast neblahé účinky. „13. září 1995 podepsali ministři zahraničí obou zemí Karolos Papulias a Stevo Crvenkovski v New Yorku prozatímní dohodu o řešení sporu mezi oběma zeměmi.“¹³⁹ Samozrejme nešlo len o jednostranné ústupy zo strany Grécka. Macedónsko sa v zmluve zaviazalo neintervenovať do gréckych vnútorných záležitostí pod zámienkou ochrany práv svojej menšiny, ako aj už spomínané ustúpenie od akýchkoľvek územných nárokov či úpravy vlajky.

Čiastočné „vyhladenie“ sporu s Gréckom otvorilo Macedónskej republike dvere do ďalších medzinárodných organizácií. „V roce 1995 byla Makedonie přijatá za členu Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), stoupila do Rady Evropy, uzavřela s NATO dohodu v rámci programu Partnerství pro mír“.¹⁴⁰

Medzinárodná podpora bola zavŕšená uznaním zo zvyškových krajín Juhoslávie a následným naviazaním diplomatických stykov, ktoré boli z pohľadu medzinárodného fóra kľúčové pre stabilizáciu tohto nevyspytateľného regiónu.

---

¹³⁸ Ibid, s. 260.

¹³⁹ Ibid., s. 261.

¹⁴⁰ Ibid.

Idylický postup v ústrety dovŕšenia procesu stabilizácie Macedónskej republiky v rámci medzinárodného spoločenstva narušili opätovné nepokoje zo strany albánskej menšiny, ktorá požadovala albánsku univerzitu v Tetove. Táto zdanlivo uskutočniteľná požiadavka však pre macedónsku vládu predstavoval hrozbu „hniezda separatistických idejí“ a bol teda zamietnutý. Napriek tomu albánska univerzita v Tetove uzrela svetlo sveta ako jediná nádej vysokoškolského vzdelania pre albánsku komunitu, ktorá už nemohla počítať s násilne „posrbšteným“ vzdelaním na prištínskej univerzite. Napriek tomu, že macedónska vláda oficiálne odmietla podporu jej vzniku, ilegálnu činnosť univerzity neperzekvovala.

K rapidnému zhoršeniu situácie v Macedónsku prispelo paradoxne ukončenie sanácií proti vojnu zmietanej Juhoslávií, ktoré odobralo macedónskemu regiónu postavenie tranzitnej zeme pre dovoz produktov, čo značne narušilo už tak lavírujúcu ekonomiku. Neustále nepokoje menšinového charakteru rovnako destabilizovali vývoj krajiny, ktorá potrebovala najst' pevné základy pre svoj ďalší rozvoj na domácom i medzinárodnom poli.

1.12. Politický vývoj Macedónska po roku 1998

Výmena vládnych síl, ktorá dala vedúci mandát opätovne do rúk VMRO-DMPNE, postavila svoj program na radikálnych zmenách v oblasti ekonomických štrukturálnych reforiem, ako aj na potrebe zblížovania macedónskej politiky s dôležitými strategickými partnermi v rámci euroatlantického spoločenstva.

Bilaterálne vzťahy s Bulharskom dostali nový rozmer po nájdení uspokojivej formulácie týkajúcej sa macedónskeho jazyka, ktorá zabezpečila retrospektívne podpísanie obojstranných zmlúv, ktoré obsahovali preambulu: „*makedonský jazyk ve smyslu ústavy Republiky Makedonie.*“¹⁴¹ Táto nenápadná vsuvka tak umožnila obísť nevysporiadaný spor ohľadne bulharského uznania svojbytnosti macedónskeho jazyka.

1.12.1. Kosovský konflikt a jeho prepojenie na albánsku vzburu v Macedónsku

Vypuknutie konfliktu medzi srbskými silami a kosovskou opozíciou mal na macedónsku politiku neblahé účinky. Neľahké vysporiadavanie sa s množstvom utečencov prešlo vlnou

---

¹⁴¹ Ibid., s. 264.

kritiky zo strany západných krajín, ktoré však opomenuli miestne reálie a možnosti už tak nesmierne vyčerpanej a rovnováhy hľadajúcej krajiny.

Táto nemiestna kritika si vyslúžila zhoršenie verejnej mienky voči „Západu“, ktoré sa premostilo i do čiastočnej straty dôvery. K týmto zhoršením pomerom prispel aj laxný prístup veľmocí k albánskym extrémistickým útokom v Macedónsku, ktoré prerastali až k separatistickým hnutiam. Hrozba rozdelenia celistvosti na federované národné štáty začala naberať stále reálnejšie kontúry. „V květnu a červnu 2001 se v Makedonii naplno rozhořela drobná válka.“¹⁴² Pasívny prístup k nebezpečnej situácii však EÚ vymenila za nátlak na Albáncov, ktorí sa mali uspokojiť s autonómnym postavením na úrovni obecného samosprávneho zastupiteľstva.¹⁴³

Počiatkom júla 2001 bolo v Ochride uzavreté prímerie, ktoré viedlo k dohode ohľadne ústavných zmien, zaisťujúcich rozšírenie práv a slobôd pre menšiny. Zohľadnená bola i otázka používania jazyka menšín a možnosť ich vzdelávania v tomto jazyku. Novela ústavy bola schválená 16.novembra 2001.¹⁴⁴

1.12.2. Začiatky cesty macedónskej eurointegrácie

Situácia sa tak dočasne upokojila a Macedónsko sa tak mohlo sústrediť na politiku smerujúcu k užšej integrácii do európskych štruktúr.

Vlne kritiky zo strany štruktúr EÚ bol vystavený premiér Nikola Gruvski, z vládnej VMRO-DPMNE, ktorý okrem podpory výstavby staro macedónskych pomníkov, evokujúcich u susedných štátov prvky istej provokácie, rovnako oficiálne nedementoval svoju podporu radikálnych macedónskych hnutí, požadujúcich územné zmeny a prinavrátanie „historických častí Macedónska“ anektovaním od Grécka a Bulharska, čo je jednoznačne v rozpore s ustanovením platných článkov ústavy. Proces euro integrácie je vzhľadom na problematické postavenie krehkých bilaterálnych vzťahov v rámci Balkánu, ktoré sú pre rekvizitou k úspešnému vstúpeniu do EÚ, behom na dlhé trate.

Podrobnejšie sa téme euro integračných procesov ich vývoja a problematických bodov venujem v samostatnej kapitole.

---

¹⁴² Ibid., s. 268.

¹⁴³ Ibid., s. 269.

¹⁴⁴ Ibid., s. 270.

2. Euro integračná časť

Pred samotným popisom integračného procesu do EÚ je vhodné definovať koncept jej rozširovania (enlargment). Tento proces sa stal jednou z priorít EÚ po páde berlínskeho múru s cieľom demokratizácie centrálnych a východoeurópskych krajín. Rozširovanie EÚ popisuje proces prijímania nových členských štátov za účelom vstupu do EÚ. Od podpisu Parížskej zmluvy v roku 1951 šiestimi štátmi (Belgicko, Francúzsko, Holandsko, Luxembursko, Nemecko a Taliansko) sa EÚ úspešne rozšírila pri siedmich udalostiach.

V súčasnosti existuje päť uznaných kandidátskych krajín: Island, FYROM, Čierna Hora, Srbsko a Turecko. Všetkým ostatným krajinám Západného Balkánu (Albánsko, Bosna a Hercegovina, ako aj Kosovo) bol Radou EÚ prisľúbený prospekt prístupu k EÚ v strednom až dlhodobom časovom horizonte.

Rozširovanie EÚ možno rozdeliť na tri základné koncepty, a síce:

- (i) *zvýšenie počtu plnohodnotných členov s plnými právami,*
- (ii) *zvýšenie počtu asociovaných členov*
- (iii) *rozvítvanie bilaterálnych zmlúv s tretími krajinami.*¹⁴⁵

2.1. Obdobie od 1991 do 2004

2.1.1. Zahájenie jednaní medzi Macedónskom a EÚ - program PHARE

Integračný proces do klubu EÚ predstavuje pre Macedónsku republiku dlhodobý strategicko-politický záujem, ktorého počiatkom je nepochybne vyhlásenie macedónskej nezávislosti. Prioritným cieľom EÚ je presadzovanie politických, ekonomických a bezpečnostných opatrení za účelom eliminácie možnosti vzniku plošného, ozbrojeného vojenského konfliktu pripomínajúceho hrôzy 20. storočia. EÚ sa snaží tento cieľ dosiahnuť okrem iného aj prostredníctvom integrácie Západného Balkánu do hlavného ekonomického a politického prúdu v rámci svojej politiky rozširovania.

V marci roku 1996 bola Macedónsku, respektíve FYROM¹⁴⁶ poskytnutá finančná podpora v rámci programu EÚ s názvom PHARE. Spomínaný program vznikol na základe

---

¹⁴⁵ FIALA, P. - PITROVÁ, M. *Rozširovanie ES/EU*. Brno, 2003. s. 13. ISBN 80-2103-041-0.

¹⁴⁶ Uvádzam pomenovanie FYROM, nakoľko sa jedná o kontext eurointegrácie a subjektom medzinárodného práva je Macedónska republika práve pod týmto názvom.

rozhodnutia RADY EÚ z roku 1989, predstavujúc rámcovú finančnú pomoc pre Poľsko a Maďarsko, čo predznačuje i samotný názov „Pologne – Hongrie Actions pour la Reconversion Economique“. Samotný význam tohto slova vo francúzštine znamená „maják“, čo príznačne poukazovala na symboliku pomoci zo strany Európskej Únie. Pre úspešnosť špecificky postavenej ekonomickej pomoci, bola jeho pôsobnosť čoskoro rozšírená na ďalšie krajiny strednej a východnej Európy.

Program PHARE pritom predstavuje hlavný finančný nástroj EÚ v rámci predprístupovej stratégie voči záujemcom o členstvo v radoch. Hlavnými prioritami a účelom programu malo byť vybudovanie relevantných inštitúcií a tiež financovanie reštrukturalizačných zmien v rámci krajín uchádzajúcich sa o členstvo.¹⁴⁷ Napriek tomu, že pôvodne bol zameraný predovšetkým na krajiny strednej a východnej Európy, bol v zmysle expanzívnej politiky vonkajších vzťahov EÚ rozšírený aj na krajiny Západného Balkánu.¹⁴⁸

Počnúc 1. januárom 1997 prijala Rada EÚ celú radu politických a ekonomických opatrení podmieňujúcich ďalší rozvoj bilaterálnych vzťahov za účelom rozvoja spolupráce medzi FYROM a EÚ. Jednou z hlavných podmienok pritom bolo posilnenie regionálnej spolupráce. Zmyslom regionálnej spolupráce mala byť príprava FYROM na spoluprácu a posilnenie schopnosti vyvažovania často krát protichodných záujmov v menšom, regionálnom merítke. To malo pripraviť Macedónko a ďalšie krajiny Západného Balkánu na plnohodnotné členstvo v EÚ. V apríli roku 1997 nasledovalo podpísanie bilaterálnych dohôd o spolupráci, finančného protokolu na podporu globálnej spolupráce a taktiež dohody o obchode s textilnými výrobkami a doprave.¹⁴⁹

2.1.2. Stabilizačná a asociačná dohoda

Za ďalší dôležitý medzník v prístupových jednaniach EÚ a FYROM možno považovať rok 2000. V novom miléniu pokročil integračný proces v prvom rade tým, že reprezentácia EÚ v Skopje bola oficiálne ustanovená za stálu delegáciu Európskej komisie. Taktiež boli započaté jednania medzi EÚ a FYROM ohľadom uzatvorenia tzv. *Stabilizačnej a asociačnej dohody*.

---

¹⁴⁷ Phare Programme, [cit. 1. 6. 2014]. URL:

<http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/2004_and_2007_enlargement/e50004_en.htm>

¹⁴⁸ Súhrny názov zaužívaný v rámci európskych inštitúcií pre krajiny bývalej Juhoslávie.

¹⁴⁹ Enlargement, [cit. 2. 6. 2014]. URL: <http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/former-yugoslav-republic-of-macedonia/index_en.htm>.

Stabilizačná a asociačná dohoda ustanovuje základný rámec vzťahov medzi EÚ a krajinami Západného Balkánu. Dohody sú prispôbené špecifickým okolnostiam a podmienkam každej jednotlivej krajiny. Ich hlavnou pridanou hodnotou je nastolenie zóny voľného obchodu. Identifikujú tiež hlavné politické a ekonomické ciele a podporujú regionálnu spoluprácu medzi dotknutými krajinami.

Ešte väčší význam mal pochopiteľne summit Európskej rady z júna 2000 v portugalskom Santa Maria de Feira. Európska rada je totiž orgánom EÚ zloženým z hláv členských štátov alebo predsedov vlád členských štátov, ktorý stanovuje všeobecné politické smerovanie a ďalšie priority EÚ.¹⁵⁰ Európska rada na danom summite potvrdila, že cieľom EÚ je čo najväčšia možná integrácia krajín daného regiónu do hlavného politického a ekonomického prúdu Európy. Európska rada zároveň potvrdila, že všetky krajiny v rámci Dohody o stabilizácii a pridružení sú potenciálnymi kandidátmi na členstvo v EÚ.

Dôležitým nástrojom stabilizácie a pridrużenia bolo zriadenie EÚ programu finančnej podpory CARDS na podporu kandidátskych krajín. FYROM tak v rokoch 2000 až 2006 bola oprávnená čerpať finančné prostriedky z tejto podpory.

Po úspešných jednaniach na summite v Záhrebe z konca roku 2000 bola v Luxembursku dňa 9. apríla 2001 podpísaná Stabilizačná a asociačná dohoda, čím sa FYROM stala prvou krajinou v predmetnom regióne, čo zabezpečilo jej status potenciálneho kandidáta na členstvo v EÚ. V nadväznosti na tieto udalosti vstúpila v účinnosť dňa 1. júna 2001 dohoda o obchode a obchodných záležitostiach.

Hlavnými cieľmi v zmysle čl. 1 Stabilizačnej a asociačnej dohody bolo (i) vytvorenie vhodného rámca na politický dialóg za účelom rozvoja úzkych politických vzťahov medzi FYROM a EÚ, (ii) podpora snahy FYROM o rozvoj ekonomickej a medzinárodnej spolupráce, okrem iného aj prostredníctvom aproximácie legislatívy FYROM k legislatíve EÚ, (iii) podpora ekonomických vzťahov vedúcich postupne k vytvoreniu zóny voľného obchodu medzi stranami a (iv) podpora ďalšej regionálnej spolupráce. Stabilizačná a asociačná dohoda medzi FYROM a EÚ obsahovala celkovo 127 článkov. Z hľadiska ďalšieho vývoja integračného procesu FYROM do EÚ sa ako jeden z najpodstatnejších javil čl. 4, podľa ktorého sa FYROM zaväzuje spolupracovať a udržiavať dobré susedské vzťahy s ďalšími krajinami v regióne. Podľa čl. 4 *in fine* predstavuje tento záväzok kľúčový faktor vo vývoji vzťahov a spolupráce medzi FYROM a EÚ a prispieva k regionálnej stabilite.

---

¹⁵⁰ Ibid.

Za zásadný možno považovať tiež čl. 2 Stabilizačnej a asociačnej dohody, podľa ktorého sa FYROM zaväzuje rešpektovať demokratické princípy a ľudské práva definované vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, princípy medzinárodného práva, a taktiež princípy tržného hospodárstva.¹⁵¹

Stabilizačná a asociačná dohoda medzi EÚ a FYROM vstúpila v účinnosť dňa 1. apríla 2004. Jednalo sa vôbec o prvú účinnú stabilizačnú a asociačnú dohodu. Prvé zasadnutie Stabilizačnej a asociačnej rady medzi EÚ a FYROM sa konalo v Bruseli dňa 14. septembra 2004.

2.1.3. Prechodné obdobie stagnácie

Medzi rokmi 2001 a 2003 nedošlo k žiadnemu zásadnejšiemu medzníku, ktorý by si vyžadoval špeciálnu pozornosť. Počas tohto obdobia sa v krajine vystriedalo niekoľko osobitných zástupcov EÚ. Na konferencii v španielskej Seville v júni 2002 vyjadrila Európska rada ochotu prevziať aktivity NATO vo FYROM. Až v marci nasledujúceho roka prevzala EÚ vojenskú prítomnosť NATO. V júni 2003 sa v Tesalonikách konal historický prvý summit EÚ nazvaný „EÚ – Západný Balkán“. Aj keď summit mohol vzbudiť nádeje pro-európsky uvažujúcich občanov Západného Balkánu, jednalo sa predovšetkým o politický signál bez väčších dôsledkov.

2.2. Obdobie od 2004 do 2012

2.2.1. Žiadosť o členstvo v EÚ

Azda najvýraznejším medzníkom v integračnom procese FYROM do EÚ bol deň 22. marec 2004. FYROM podala svoju oficiálnu žiadosť o členstvo v EÚ, čím dala jasne najavo, že sa považuje za pripravenú stať sa plnohodnotnou súčasťou EÚ.

Len niekoľko dní pred zásadným rozšírením EÚ na 25 členských štátov dňa 1. mája 2004, ktorým sa počet obyvateľov EÚ zvýšil o 20 % na cca 450 miliónov obyvateľov, vyzvala Rada EÚ Európsku Komisiu, aby vyjadrila svoje oficiálne stanovisko k žiadosti

---

¹⁵¹ EU – FYROM: Stabilisation and Association Agreement enters into force, 1. 4. 2004. [cit. 4. 6. 2014]. URL: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-04-437_en.htm>.

FYROM o členstvo v EÚ.¹⁵² Prvým krokom za týmto účelom bola oficiálna návšteva vtedajšieho prezidenta Európskej komisie Romana Prodiho v Skopje dňa 1. Októbra 2004. Hlavným účelom tejto návštevy bolo odovzdanie dotazníku vláde FYROM, ktorý bol nevyhnutnou súčasťou pre formovanie oficiálneho stanoviska Európskej Komisie ohľadom členstva FYROM.

Vláda FYROM na túto požiadavku Európskej Komisie reagovala promptne, pričom už dňa 14. februára 2005 zaslala vyplnený dotazník na posúdenie do Bruselu. Európska Komisia vydala svoje dlho a s napätím očakávané oficiálne stanovisko dňa 9. novembra 2005. Komisia odporučila udeliť FYROM status kandidátskej krajiny na členstvo v EÚ. Rada EÚ reagovala na stanovisko Komisie promptne, keď už dňa 17. decembra 2005 rozhodla o udelení kandidátskeho statusu. Práve vzhľadom na promptnú reakciu a pomerne operatívny postup Rady v roku 2005 je nesmierne zarážajúce, že dodnes, takmer desaťročie od udelenia kandidátskeho statusu, nebol s FYROM určený dátum začatia prístupových rokovaní.

2.2.2. Európske Partnerstvo a Prístupové Partnerstvo

Azda posledným rzným krokom Rady vo vzťahu k FYROM bolo prijatie Európskeho Partnerstva dňa 30. januára 2006. Európskym partnerstvom sa má pritom na mysli určitý rámec činností, ktoré sú prioritnými pre ďalšiu spoluprácu. Medzi prioritné patrili predovšetkým oblasti politiky, legislatívy, budovania inštitúcií a hospodárstva. Témou bol taktiež finančný rámec, ktorého deklarovaným cieľom má byť posilnenie stability a prosperity regiónu. V Európskom Partnerstve sa vyslovene počítalo s hlbšou integráciou do EÚ, ktorá má smerovať k členstvu v EÚ.¹⁵³

V súvislosti s krátkodobými prioritami sa počítalo s časovým rozsahom jedného až dvoch rokov. U strednodobých a dlhodobých priorít bolo očakávaným časovým rozmedzím obdobie troch až štyroch rokov.

Ďalším krokom v integračnom procese FYROM bolo povýšenie Európskeho Partnerstva z januára 2006 na tzv. Prístupové Partnerstvo. K tomu došlo na základe

---

¹⁵² Chronology of bilateral relations, [cit. 4. 6. 2014]. URL:

<http://eeas.europa.eu/delegations/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/eu_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/chronology/index_en.htm>.

¹⁵³ EU – the former Yugoslav Republic of Macedonia relations. [cit. 4. 6. 2014]. URL:

<http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/eu_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia_relations_en.htm>.

rozhodnutia Rady zo dňa 18. februára 2008. Účelom prístupového partnerstva je určenie hlavných priorít, v ktorých kandidátska krajina musí bezpodmienečne urobiť progres v zmysle stanoviska k oficiálnej žiadosti o členstvo EÚ a taktiež vymedzenie predprístupovej asistencie zo strany EÚ. Ďalej je každá kandidátska krajina povinná stanoviť akčný plán na posilnenie fungovania svojich administratívnych a predovšetkým justičných orgánov.

Kľúčové priority sa mali predovšetkým zamerať na uplatňovanie Stabilizačnej a asociačnej dohody, vytváranie nových pracovných miest, budovanie právneho štátu, vytváranie vhodných podnikateľských podmienok pre investorov a zlepšenie politického dialógu.

2.2.3. Obdobie stagnácie a konflikty ohrozujúce integračný proces

Po relatívne významnom období však v rokoch 2006 a 2007 nedošlo k významnejším udalostiam v integračnom procese. Významnejší moment predstavovala prvá oficiálna návšteva FYROM prezidenta Európskej komisie José Manuela Barrosa doprevádzaného komisárom pre rozširovanie EÚ Ollim Rehom dňa 14. februára 2006. O rok neskôr to bol však práve Olli Rehn, ktorý vyhlásil, že situácia vo FYROM je „*alarmujúca a dáva dôvody na obavy*“.¹⁵⁴ Predmetné vyhlásenie učinil vo vzťahu ku konfliktu medzi vládnu stranou konzervatívcov a stranou macedónskych Albáncov. Vyhlásenie komisára pre rozširovanie tak bolo určitou predzvesťou toho, že integračný proces s FYROM s najväčšou pravdepodobnosťou nebude otázkou najbližších pár mesiacov, resp. rokov.

Napriek vyššie uvedenému výroku vstúpila v účinnosť dňa 1. januára 2008 Dohoda o zjednodušení udeľovania víz a taktiež dohoda o readmisii štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí nespĺňajú alebo prestali spĺňať podmienky vstupu alebo pobytu v zmysle čl. 79 ods. 3 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.

Takmer ihneď v náväznosti na tieto udalosti prijala Európska Komisia dňa 1. marca 2008 oznámenie č. KOM(2008) 127 v konečnom znení o Západnom Balkáne: posilňovania európskej perspektívy.¹⁵⁵ V rámci tohto oznámenia Európska Komisia vytýčila cestu k priblíženiu krajín Západného Balkánu k EÚ a navrhla nové iniciatívy, aby perspektíva členstva v EÚ nebola len chimérou, ale reálnou a konkrétnou skutočnosťou pre občanov Západného Balkánu.

---

¹⁵⁴ Západný Balkán. [cit. 6. 6. 2014]. URL: <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/zoznam_liniek/zapadny-balkan>.

¹⁵⁵ Oznámenie Komisie zo dňa 1. 3. 2008, č. KOM(2008) 127 v konečnom znení.

Je však nutné podotknúť, že sa jedná predovšetkým o dokument politického charakteru. Politické dokumenty EÚ sa často krát vyznačujú oveľa väčšou mierou bojovnosti na papieri ako v reálnom živote.

Popri vágnych rozhodnutiach nastali vo vývoji situácie isté zvraty. V apríli 2008 Grécko zablokovalo FYROM pozvánku do NATO kvôli nedoriešenému sporu v súvislosti s názvom krajiny. Zo strany predsedníckeho štátu, Francúzska, sa však dostalo podpory stávajúcemu členovi EÚ, Grécku a stanovisko FYROM ostalo bez výraznejšej odozvy. Oli Rehn v tejto súvislosti prognosticky varoval, že polemika ohľadom nevyriešeného názvu má potenciál ohroziť celkový integračný proces FYROM.¹⁵⁶

Tomuto procesu nepomohli ani násilné udalosti počas parlamentných volieb, ktorých víťazom sa stal premiér Nikola Gruevski. EÚ pochopiteľne na tieto udalosti zareagovala vyhláseniami, že je „veľmi znepokojená“ a „sleduje udalosti vo FYROM veľmi pozorne“.¹⁵⁷ Pálčivá otázka stanovenia dátumu počiatku prístupových rozhovorov sa tak opäť vzdialila.

2.2.4. Liberalizácia vízového režimu a znovuo tvorenie otázky prístupových rokovaní

Rokovania o zjednodušení vízového režimu medzi EÚ a FYROM siahajú až k marcu 2006. Dohoda o uľahčení vízového režimu medzi subjektmi vstúpila v platnosť dňa 1. januára 2008. V zmysle dohody sa predovšetkým skrátilo časové hľadisko konania o rozhodnutí vízovej žiadosti a taktiež boli zjednodušené podmienky pre vydanie víz. Dohoda sa však výhradne vzťahovala na krátkodobý pobyt osôb, tj. do 90 dní. Pobyt nad 90 dní tak naďalej podliehal pomerne prísnej úprave vyplývajúcej z národných právnych poriadkov.

Po období stagnácie a odmlke navrhla Komisia dňa 15. júla 2009 udeliť FYROM liberalizáciu vízového režimu. Následne Komisia dňa 1. októbra 2009 odporučila započatie prístupových rokovaní.¹⁵⁸ Počnúc 19. decembrom 2009 bol pre občanov FYROM zavedený bezvízový styk. Občania tak mohli plne využívať bezvízové cestovanie do Schengenského priestoru.

---

¹⁵⁶ Spor medzi Gréckom a Macedónskom eskaluje. [cit. 7. 6. 2014]. URL: <<http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/spor-medzi-greckom-a-macedonskom-eskaluje>>.

¹⁵⁷ Západný Balkán, op. cit.

¹⁵⁸ Chronology of bilateral relations, op. cit.

2.3. Počiatky integračného dialógu

Zatiaľ posledný medzník integračného procesu predstavuje započatie tzv. dialógu o pristúpení („High Level Accession Dialogue“). Z tlačovej správy k začiatku dialógu vyplýva veľkolepý cieľ euro komisára Štefana Fülleho: *„Spoločne sa chceme zamerať a dohodnúť na kľúčových opatreniach, ktoré musia byť prijaté, ako aj na tom ako môže byť v tomto smere Komisia nápomocná. Všetci chceme spoločne pracovať na tom, aby sa členstvo FYROM stalo realitou.“*¹⁵⁹

Doposiaľ sa konali štyri zasadnutia na vysokej úrovni, a to v marci, máji, septembri 2012 a v apríli 2013. Za účelom sledovania progresu prijímania reformných opatrení prijíma Európska Komisia každoročné sprievodné správy o pokroku.

Zatiaľ poslednou v slede týchto správ je správa Komisie č. KOM(2013) 205 zo dňa 16. apríla 2013 (ďalej iba „správa“). Správa je odpoveďou na závery Rady EÚ z 11. decembra 2012, v ktorých sa uvádza: *„Na účely možného rozhodnutia Európskej rady o začatí prístupových rokovaní s FYROM na základe správy, ktorú má Komisia predložiť na jar 2013, preskúma vykonávanie reforiem v rámci dialógu na vysokej úrovni o pristúpení, ako aj kroky vykonané na podporu dobrých susedských vzťahov a na dosiahnutie vzájomne prijateľného riešenia prostredníctvom rokovania o otázke názvu krajiny pod záštitou OSN.“*¹⁶⁰

2.3.1. Správa Európskej Komisie

Správa sa hneď v úvode zaoberá kontroverznými udalosťami v parlamente FYROM z 24. decembra 2012 v náväznosti na prijatie rozpočtu na rok 2013, po ktorých nasledovala politická kríza. Bezpečnostní pracovníci parlamentu totiž násilne prinútili opozičných poslancov ako aj novinárov odísť z poslaneckej snemovne. Najväčšia opozičná strana v rámci odplatného gesta bojkotovala parlament a taktiež miestne voľby. Dvojmesačná patová situácia na domácej politickej scéne pochopiteľne negatívne ovplyvnila fungovanie parlamentu, ktorý zasadal a tým pádom pokračoval v práci bez prítomnosti opozičných poslancov. Logickým dôsledkom bolo ochromenie vývoja kľúčových strategických priorít a reforiem. Správa sa preto venuje dohode uzatvorenej 1. marca 2013, ktorou sa umožnilo obnovenie fungovania

---

¹⁵⁹ Press points by Commissioner Štefan Fülle on the Spring Reports on the former Yugoslav Republic of Macedonia, Serbia, and Kosov. [cit. 9. 6. 2014]. URL: <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-340_en.htm>.

¹⁶⁰ Správa Komisie zo dňa 16. 4. 2013 č. KOM(2013) 205 v konečnom znení.

parlamentu a taktiež konanie miestnych volieb. Súčasťou dohody bola okrem iného aj deklarácia „konsenzu medzi stranami parlamentu v otázke strategického cieľa krajiny, ktorým je integrácia do EÚ a atlantických štruktúr, a záväzok voči tomuto cieľu, ako aj zriadenie vyšetrovacej komisie.“¹⁶¹

V nasledujúcom texte sa budem zaoberať podrobnejšou analýzou jednotlivých aspektov a priorít. Správa je rozdelená na dve časti, pričom v prvej časti sa posudzuje vykonávanie reforiem a v druhej kroky vykonané na podporu dobrých susedských vzťahov so všetkými susednými krajinami s osobitným dôrazom na vzťahy so susednými členskými štátmi.

2.3.1.1. Posudok správy - Reformy

a) Vykonávanie reforiem

Koncom roka 2012 bolo vo FYROM prijatých niekoľko kľúčových zákonov, stratégií a akčných plánov. Správa sa z toho dôvodu zameriava na ich vykonávanie v roku 2013. Európska Komisia v správe uviedla, že reformy pokračovali v príslušnom období naďalej, a to aj napriek vyššie zmienenej politickej kríze, ktorá mala negatívny vplyv na prácu a výstupy parlamentu. Posúdenie reforiem je v správe štruktúrované v zmysle programu dialógu na vysokej úrovni o prístupí. Týka sa nasledujúcich oblastí, ku ktorým uvediem aspoň stručné zhrnutie základných bodov.

b) Sloboda prejavu a médiá

Komisia predovšetkým vyzdvihla zmeny trestného zákona, na základe ktorých boli dekriminované ohováranie a hanobenie. Predmetné skutkové podstaty boli prenesené do oblasti súkromného práva, pričom bola stanovená maximálna výška ujmy, aby sa nejednalo o likvidačné čiastky. Odborná právnická obec FYROM sa zúčastnila konferencií a odborných seminárov týkajúcich sa slobody prejavu.

Komisia však identifikovala obavy ohľadom autocenzúry s nedostatočnými pracovnými právami novinárov. Taktiež skritizovala prístup verejnosti k objektívnemu

---

¹⁶¹ Ibid.

spravodajstvu, pričom ako príklad uviedla nedostatočnú rovnováhu v pokrytí verejnoprávnym vysielateľom a súkromnými vysielateľmi v súvislosti s miestnymi voľbami v marci 2013.

c) Právny štát a základné práva

Pokiaľ ide o fungovanie súdnictva, vyzdvihla Komisia schopnosť miestnych súdov uzatvárať prípady, čo úzko súvisí s vymáhateľnosťou práva v krajine ako jedného zo základných atribútov právneho štátu. Ako nedostatok však uviedla skutočnosť, že chýba dlhodobšia stratégia rozdeľovania ľudských zdrojov v súdnom systéme.

Čo sa týka kvalitatívnej perspektívy súdnictva, bola podľa názoru Komisie posilnená profesionalita sudcov a prokurátorov absolvovaním k tomu účelu zriadenej akadémie.

V súvislosti s predchádzaním korupcie Komisia taktiež vyzdvihla predovšetkým zákon o financovaní politických strán, ktorým bol posilnený systém dohľadu, hoci praktické výsledky neboli ešte viditeľné.

d) Dialóg medzi jednotlivými komunitami

Dialóg pokračoval na všetkých úrovniach a nebol ovplyvnený politickou krízou, ktorá stála najmä na etnických konfliktoch.

Napriek tomu však došlo podľa názoru Komisie k niekoľkým medzi etnickým incidentom. Jedná sa predovšetkým o protesty v súvislosti s vymenovaním bývalého príslušníka Národnej oslobodzovacej armády za ministra obrany. Podľa správy OBSE zvýšila etnicky podfarbená rétorika napätie v niektorých obciach. Komisia ďalej v správe uviedla, že je potrebné zlepšiť koordináciu medzi Sekretariátom na vykonávanie Ochridskej rámcovej dohody (SVORD) a inými inštitúciami, ako napr. Agentúra na ochranu menšín. Vláda na tieto účely poskytla verejné financie vo výške 100.000 Eur.¹⁶²

Európska Komisia taktiež vyzdvihla konkrétne opatrenia v podobe (i) otvorenia 11 rómskych informačných stredísk na pomoc pri využívaní sociálnych a vzdelávacích služieb, (ii) projektov na začlenenie rómskych detí do hlavného prúdu vzdelávania a (iii) identifikácie osôb bez dokladov totožnosti. Malo by sa však zlepšiť pridelovanie rozpočtových

---

¹⁶² Ibid.

prostriedkov, ktoré by nemali byť určené na kapitálové investície, ale predovšetkým na zdravotníctvo, kultúru a sociálne zabezpečenie.

e) Reforma verejnej správy

Predovšetkým bola pripravená nová legislatíva zameraná na vymedzenie základných zásad pre verejnú službu. Tieto zásady pritom predstavujú veľmi dôležitú súčasť prípadných správnych procesov, kedy súdy, či iné správne orgány interpretujú nejasné ustanovenia práve optikou spomínaných zásad.

Pokročilo sa taktiež v príprave nového správneho poriadku, vláda poverila prípravou návrhu znenia zákona pracovnú skupinu do konca roka 2013.

Významná otázka kandidátskych štátov je takisto decentralizácia verejnej správy. Vláda v tomto ohľade prijala metodiku na monitorovanie programu decentralizácie a jeho akčného plánu. Výzvou však podľa názoru Komisie zostáva predovšetkým stratégia pre regionálny rozvoj na roky 2009 až 2019, najmä pokiaľ ide o požiadavku poskytnúť primerané finančné prostriedky na činnosti regionálneho hospodárskeho rozvoja. Práve finančná sebestačnosť obcí je podmienkou sine qua non dobre fungujúcej samosprávy.

f) Reforma volebného systému

Niekoľko odporúčaní OBSE, Benátskej komisie a Skupiny štátov proti korupcii (GRECO) v súvislosti so zmenami volebného zákona neboli zohľadnené. Dohoda z 1. marca obsahuje záväzok tieto problémové otázky zohľadniť po miestnych voľbách.

V predbežných zisteniach OBSE a Úradu pre demokratické inštitúcie a ľudské práva bolo uvedené, že voľby boli dobre zorganizované a na všetkých úrovniach ich organizácia fungovala efektívne. Kandidáti viedli slobodnú volebnú kampaň, ktorá bola aktívna. Samotný deň volieb sa zaobišiel bez konfliktov, takže voliči mohli slobodne hlasovať v pokojnej atmosfére. Voľby pritom dostali silný mandát, nakoľko sa ich zúčastnilo pomerne veľké percentuálne zastúpenie občanov.

Okrem toho však vyššie uvedené inštitúcie v predbežnej správe uviedli, že počas kampane pretrvávali obvinenia zo zastrasovania voličov a zneužívania štátnych zdrojov. Taktiež niektorí vysielatelia, vrátane verejnoprávneho, neposkytli vyvážené spravodajstvo o kampani.

g) Posilnenie trhového hospodárstva

Podľa názoru Komisie je potrebné zlepšiť strategické plánovanie nutné zaviesť viacročné rozpočtovanie. Strategický význam kľúčových oblastí reforiem nie je podľa Komisie dostatočne premietnutý v plánovaní ročného rozpočtu.

Vláda ďalej prijala akčný plán pre zamestnanosť mládeže na obdobie 2012 až 2015, nakoľko v krajine pretrváva vysoká nezamestnanosť tejto vekovej skupiny.

Podľa Európskej Komisie sa musí ďalej posilniť administratívna kapacita ministerstva hospodárstva za účelom zosúladovania odvetvových právnych predpisov so zákonom o koncesiách a verejno-súkromných partnerstvách. Takisto sa musí zlepšiť efektívnosť opatrení prokuratúry v nadväznosti na správu štátneho kontrolného úradu.

2.3.1.2. Posudok správy – dobré susedské vzťahy

Záver správy vyznieva pomerne optimisticky, napriek miernemu úpadku, ktorý nastal po politickej kríze.

Komisia pozitívne zhodnotila vzťahy so susednými krajinami, predovšetkým konkrétne kroky v súvislosti s bilaterálnymi vzťahmi s Bulharskom a taktiež s Gréckom. Rozhovory o názve pod záštitou OSN, ktoré viedol osobný vyslanec generálneho tajomníka tejto medzinárodnej organizácie Matthew Nimetz, dostali podľa názoru Komisie nový impulz. Medzi dotknutými stranami sa uskutočnili rozhovory v dňoch 29. a 30. januára na neutrálnej pôde v New Yorku. Počas multilaterálnych rozhovorov v dňoch 8. a 9. apríla predložil osobný vyslanec nový návrh, ktorý by mohol „pripraviť cestu pre seriózne diskusie a snáď aj riešenie“.¹⁶³

2.3.2. Integrovaný progres - Quo vadis?

Cesta za integrovaným cieľom je pre Macedónsko jednoznačne beh na dlhé trate, avšak formou maratónskeho trpezlivého behu, ktorého jednotlivé fázy si vyžadujú veľké sebazaprenie a rovnako poctivú prípravu. Dovolím si tvrdiť, že cieľ je blízko aj vzhľadom na posun v riešení pomerne zamotaných prekážok, ktoré Macedónsku republiku bezprecedentne brzdia v postupe k členstvu v EÚ. Závan nádeje však priniesol výrok gréckeho ministra

---

¹⁶³ Ibid.

zahraničných vecí Evangelosa Venizelosa, ktorý koncom februára 2014 navštívil Skopje a rokoval na multilaterálnej báze s predstaviteľmi macedónskej a bulharskej vlády.

„Som tu za účelom diskutovať s miestnymi autoritami ohľadom spôsobu ako pozdvihnúť a vylepšiť európsku a euro-atlantickú perspektívu tejto krajiny, nakoľko jeho kompletná európska integrácia je nesmierne dôležitá pre regionálnu stabilitu, ako aj pre naše priority ako súčasného predsedníctva EÚ. Pretože, ako iste viete, toto predsedníctvo je piatym po vstupe Grécka do EÚ a dedičstvo a inštitucionálna pamäť predošlého gréckeho predsedníctva EÚ bola, v súlade so známou Tesalonickou agendou z roku 2003, rozširovanie EÚ vrátane vstupu krajín nášho spoločného priestoru, Západného Balkánu. Preto tu dnes stojím, aby bola táto regionálna politika realizovaná ako európska.“¹⁶⁴

V dohľadnej dobe sa teda ukáže, či šlo len o diplomatický pátos alebo reálne formulované ciele. Bude preto nesmierne napínavé sledovať, ako sa situácia vyvinie v blízkej budúcnosti.

---

¹⁶⁴ Greece beyond name issue, supports FYROM's European and NATO integration. [cit. 11. 6. 2014]. URL: <http://www.diplonews.com/articles/2014/20140303_GreeceFYROM.php>.

3. Diskurz bulharsko-macedónskych vzťahov

3.1. Problémové momenty z pohľadu macedónskej strany

Pri určitej miere zjednodušenia by nezaujatý pozorovateľ mohol dospieť k záveru, že bulharsko-macedónske vzťahy sú v rámci konfliktného balkánskeho regiónu nadštandardné. Zdanlivý pohľad môže evokovať istú formu symbiózy, nakoľko obe strany nie sú implicitne poznamenané nepriateľskou krvavou históriou a rinčaním zbraní ako v prípade vzťahu s inými bývalými juhoslávskymi krajinami.

Napriek tomu je možné pozorovať určité problematické momenty, ktoré vyvolávajú na strane Macedónska istú dávku napätia a negatívnych emócií vyplývajúcich najmä zo spochybnovania svojbytnej národnej identity a s ňou súvisiaceho jazyka. Práve národná identita a jazyk totiž patria medzi základné konštitučné znaky suverénneho štátu.¹⁶⁵

Macedónska strana je v súvislosti s otázkou uznania svojej suverenity presvedčená, že niektoré oficiálne postoje a politické vyjadrenia v Bulharsku vychádzajú z premisy, ktorá doslova popiera svojbytný vývoj tohto národa. V jednom z vyhlásení bulharského prezidenta Želeva sa táto téza v podstate potvrdzuje aj keď istá dávka diplomacie a akéhosi alibizmu je nepopierateľná. „*My (Bulharia a Macedónci) máme spoločné dejiny, spoločný jazyk a spoločné náboženstvo. Z politického hľadiska si však nemôžeme dovoliť určiť Macedónsku ich národnú identitu. Majú právo voľby.*“¹⁶⁶ Podobne ladené je aj vyhlásenie, ktoré hovorí, že „*hovoríť o macedónskom národe a bulharskom národe ako o dvoch rozdielnych skupinách je podobne smiešne, ako považovať východnú časť Nemecka a západnú časť Nemecka za dve odlišné krajiny.*“¹⁶⁷ Odozva na takto postavené vyjadrenia však samozrejme prichádza vo svojej pomerne radikalizovanej podobe. „*Pre nikoho z nás (Macedóncov) nie je tajomstvom, že jedným z najdôležitejších koreňov nášho nešťastia, ktoré nás ako národ postihli, spočíva vo veľkobulharskom šovinizme a politickej hegemonii nášho balkánskeho suseda.*“¹⁶⁸

Macedónska identita prešla od vyhlásenia nezávislosti od Juhoslávskej federácie v roku 1991 veľmi náročnými skúškami a prekážkami. Historický vývoj, ktorý často krát národnostne stále nevyformované masy, podroboval rôznym formám asimilácie a doslova

¹⁶⁵ JELLINEK, G., *Všeobecná štátoveda*. 1. vyd. Praha: Laichter, 1906, s. 165 a násl.

¹⁶⁶ DOROVSKÝ, I. op. cit. s. 51.

¹⁶⁷ ILČEV, I. *The Truth about „the Macedonians“ according to the „Harvard encyclopedia of American ethnic groups in America“*. Indianapolis, 1980. s. 10. ASIN B0006EAV4U.

¹⁶⁸ DOROVSKÝ, I. op. cit. s. 46

z nich vyrábali „slavofilných Helenov, bulharizovaných Srbov, či srbizovaných Bulharov, definitívne nechal svoju stopu na národnom povedomí, ktoré však „nevzniklo v skúmanke, ani ako výsledok straníckej alchýmie, ale stalo sa výsledkom urputného dlhého boja za macedónsku svojbytnú a medzinárodne uznanú identitu.“¹⁶⁹

Pre potvrdenie úvodných slov je však nutné poukázať na podporu, ktorú napriek mnohým historicky orientovaným sporom, Bulharsko preukázalo svojim precedentným uznaním macedónskej suverenity i keď vývoj bilaterálnych vzťahov často krát škripal práve na úrovni komunikácie, kde bulharská strana odmietala používať tlmočníka, či podpisovať dokumenty „bulharskom dialekte prezlečenom za kodifikovaný macedónsky jazyk.“

Hromadili sa najmä drobné spory, ktoré však vytvárali celkovú mozaiku problematického koexistovania, ktoré sa odrazilo vo vzájomnom obviňovaní a napádaní zámeru rôznorodých bilaterálnych úmyslov.

Pre podloženie týchto slov uvediem pár príkladov, ktoré podľa macedónskej strany poukazujú na bulharskú snahu „rozbiť suverenitu macedónskeho štátu“ takpovediac zvnútra. Podľa macedónskej strany Bulharsko vyvíja niektoré účelové aktivity a poskytuje podporu macedónskym študentom študujúcim v Bulharsku zo zisťných dôvodov. Dôkazom majú byť tvrdenia študentov, že boli zo strany bulharských autorít nabádaní k tomu, aby uznali svoju bulharskú etnicitu. Následne sa niektorí macedónski politici a médiá pod nátlakom emócií vyjadrili, že Macedónsko je svedkom „bulharizácie“, ktorého hlavným poslaním je znovu zavedenie jednoty.¹⁷⁰

Publikácia IWPR obsahuje okrem iného aj citáciu Anety Serafimovej, ktorá je profesorkou stredovekej histórie na Univerzite v Skopje. Podľa prof. Serafimovej Bulharsko zneužíva históriu za účelom ospravedlnenia ich politiky. Cieľom takto ospravedlnenej politiky je pritom: „...asimilácia macedónskeho národa. Neexistuje žiadna história, ktorá dáva krajine právo manipulovať obyvateľstvo susediaceho štátu.“¹⁷¹

Treba mať rovnako na pamäti skutočnosť, že niekoľko tisíc macedónskych občanov požiadalo o bulharské občianstvo. Prof. Serafimova však za touto skutočnosťou nehľadá to, že by sa títo bývalí macedónski občania skutočne považovali za Bulharov. Naopak, existuje čisto pragmatické vysvetlenie, podľa ktorého Bulharsko získava prospech z členstva v EÚ. Pre mladých, často nezamestnaných Macedóncov, predstavuje Bulharsko vstupnú bránu na

¹⁶⁹ DOROVSKÝ, I. op. cit. s. 47.

¹⁷⁰ KONSTANTINOV, E. *Measures for improvement of the Bulgarian-Macedonian relations*. Institute of Legal Studies. Bulgarian Academy of Science. 2010. s. 36.

¹⁷¹ *Ibid.*, s. 37.

spoločný trh EÚ, ktorá evokuje vidinu vyššej životnej úrovne. Podľa prof. Serafimovej „*tým Bulharsko nepriamo aplikuje metódu asimilácie*“.

Na základe týchto tvrdení bol prevedení antropologický prieskum¹⁷², ktorí potvrdzuje pragmatizmus prijímania bulharského občianstva, ako formu benefitu, ktorá zabezpečuje lepšie postavenie občanov v rámci ich novoprijatého občianstva členského štátu EÚ. Získanie tohto občianstva je pritom byrokratickou záležitosťou, ktorá nevyžaduje zdĺhavý proces, nakoľko podmienka ovládania jazyka a „kvapka bulharskej krvi“ je u Macedóncov z pohľadu bulharskej administratívy ľahko splniteľná.

Problém jazyka bol v práci spomínaný niekoľkokrát, preto ho nebudem ďalej rozvádzať a uvediem ho len v rámci výpočtu problematických bodov, v ktorom má svoje dôležité miesto.

3.2. Problémové momenty z pohľadu bulharskej strany

Bulharsko sa ako balkánska krajina a zároveň člen EÚ a NATO hraničiaca so Západným Balkánom stavia do pozície, v ktorej jej prináleží zodpovednosť za (i) *garanciu toho, že kandidátske krajiny budú dodržiavať zásady dobrých susedských vzťahov*, (ii) *postavenie vzťahov s FYROM na pevnom základe v záujme občanov nielen Bulharska, ale aj FYROM* a (iii) *vytvorenie snahy o rozvoj Balkánu ako bezpečného, moderného a prosperujúceho regiónu Európy*.¹⁷³

Je pravdou, že Bulharsko podporilo snahy FYROM¹⁷⁴ v prístupových rokovaníach s EÚ. Je však nutné poznamenať, že z niekoľkých oficiálnych vyjadrení Bulharska vyplýva, že Bulharská podpora FYROM v prístupových jednaniach bude závisieť predovšetkým na ochote a úspešnosti politiky FYROM ohľadom dobrých susedských vzťahov. Podporný hlas Bulharska v prístupových rokovaníach FYROM s EÚ má z toho dôvodu pomerne veľkú váhu. Mlčanie, resp. zdržanlivé vyjadrenia Bulharska by tak mohli byť považované za náznak, že politika FYROM ohľadom dobrých susedských vzťahov nie je dostatočná. Pritom platí, že v prístupových rokovaníach s EÚ a tiež NATO sú dobré susedské vzťahy jedným z hlavných kritérií prijatia.

---

¹⁷² NEOFOTISTOS, V. P. *Bulgarian passports, Macedonian identity: The invention of EU citizenship in the Republic of Macedonia*. In *Anthropology today*. 25, 2009, č. 4, s. 19. ISSN 1467-8322.

¹⁷³ KONSTANTINOV, E. op. cit., s. 37.

¹⁷⁴ K názvu FYROM viď cit. 146.

Kameňom úrazu z bulharského pohľadu je nasledujúci problém. V Bulharsku prevláda názor, že macedónsky národ a macedónsky štát boli utvorené realizáciou známej srbskej politickej konštrukcie z roku 1889, ktorá dostala podporu z komunistickej internacionály v Moskve v roku 1934, a nakoniec bola presadená v rokoch 1944 až 1991 v časti Macedónska známej ako vardarská. Vardarská časť Macedónska bola súčasťou územia Juhoslávie ovládanej Ligou komunistov Juhoslávie¹⁷⁵. Rétorika Sofie počas tohto štátneho konštruktú jednoznačne popierala svojbytnosť macedónskeho národa a dokonca vyhlasovala nasledovné, „ *macedónsky národ nie je nič viac než ideologický konštrukt „studenej vojny“ a Titovho úsilia o rozšírenie jeho moci na Balkáne, na úkor Bulharska.*“¹⁷⁶

Juhoslávská odozva predstavovala vo vardarskej časti politiku „útlaku bulharsky cítiaceho obyvateľstva“. Obnášala nátlak a zastrašovanie probulharsky orientovaných obyvateľov, prepisovanie histórie a propagandu prostredníctvom školstva a médií, rovnako aj falšovanie autentických dôkazov a falzifikovanie historických monumentov. Niektoré z týchto praktík sú pritom v Macedónsku v obmedzenej forme naďalej prítomné. Bulharsko tieto snahy pochopiteľne odmieta. Tento stav negatívne ovplyvňuje názor Bulharska na štandard dobrých susedských vzťahov vo FYROM.

Častým názorom v Bulharsku je, že nepodmienečné uznanie Macedónska v roku 1992 ako suverénneho štátu bol výrazom dobrej vôle Bulharska a snahy o obnovu dobrých vzťahov, ktoré však zo strany Macedónska nebolo vôbec žiadnym spôsobom opätované. Naopak v septembri 2009 vydala macedónska akadémia vied a umenia poburujúcu encyklopédiu s vehementným anti-bulharským obsahom. Predmetná encyklopédia bola po veľkom tlaku stiahnutá z trhu.¹⁷⁷

3.3. Hľadanie ďalšej spoločnej cesty pre úspešné rozvíjanie vzájomných vzťahov

Analyzované problémové momenty z oboch strán nie sú tak zásadnej povahy, aby úplne zablokovali akúkoľvek ďalšiu spoluprácu a bilaterálne vzťahy. Nepochybne však tieto konflikty predstavujú istú prekážku, ktorá bráni najlepšiemu možnému rozvíjaniu

---

¹⁷⁵ KONSTANTINOV, E. op. cit., s. 38.

¹⁷⁶ ROUDOMETOF, V. *The Macedonian Question*. New York, 2000. s. 7. ISBN 0880334517.

¹⁷⁷ KONSTANTINOV, E. op. cit., s. 38.

vzájomných vzťahov. V nasledujúcom texte sa preto budem zaoberať vzájomnými opatreniami, ktoré krajiny prijali za účelom prekonania konfliktov.

Jedným z hlavných nástrojov je rozvíjanie vzťahov prostredníctvom konštruktívneho dialógu medzi dvoma seberovnými krajinami o vzájomných bilaterálnych, ako aj regionálnych a medzinárodných vzťahoch. Konštruktívny dialóg medzi krajinami by mal byť zasadený do širšieho kontextu, pričom zvláštna pozornosť by sa mala venovať práve zásade a štandardom dobrých susedských vzťahov. To by malo byť doplnené rôznymi opatreniami z oboch strán s cieľom vybudovať vzájomnú dôveru a tým posilniť vzájomné vzťahy. Príkladom takého opatrenia z macedónskej strany by mohla byť väčšia vôľa a snaha vybudovať s Bulharskom priame železničné spojenie. Budovanie infraštruktúry by prispelo nielen k jednoduchšiemu prepojeniu občanov oboch krajín, ale nepochybne by sa prejavilo v posilnení vzájomných hospodárskych vzťahov. Práve hlbšia ekonomická a hospodárska závislosť a previazanosť jednotlivých členských štátov bola pôvodná hybná sila a základná myšlienka, na ktorej boli vybudované základné inštitúty EÚ ako spoločný trh a základné slobody ako voľný pohyb pracovníkov, produktov, služieb a kapitálu.¹⁷⁸

Zásadným právnym a politickým dokumentom ako výrazu konštruktívneho dialógu je Spoločná deklarácia premiérov Bulharska a Macedónska podpísaná dňa 22. februára 1999 (ďalej iba „deklarácia“). Deklarácia obsahuje vyjadrenie spoločnej vôle rozvíjania bilaterálnych vzťahov a hlavných kontúr ich fungovania. Deklarácia je tak právnym a politickým dokumentom, ktorý efektívne prispieva k riešeniu vzájomných problémov a tým pádom k zdarnému vývoju dobrých susedských vzťahov.

Jedným z najzásadnejších bodov Deklarácie je nasledujúce tvrdenie. *„Deklarácia vychádza zo spoločnej snahy podporiť dobré susedské vzťahy medzi dvoma krajinami a skutočné presvedčenie o existencii potreby podporiť vzájomnú spoluprácu na základe vzájomného rešpektu, sebavedomia, porozumenia, dobrých susedských vzťahov a vzájomného rešpektu k záujmom ich krajín a ľudí“*.¹⁷⁹

Predmetné vyhlásenie potvrdili ministri zahraničia Bulharska a Macedónska, Nikolay Mladenov a Antonio Milososki na ich stretnutí v Skopje v máji 2010. Zároveň v spoločnom vyhlásení uviedli, že práve Bulharsko a Macedónsko môžu predstavovať dobrý príklad efektívneho fungovania podľa zásady dobrých susedských vzťahov na Balkáne. Obe krajiny by sa v zmysle ich vyhlásenia mali zamerať predovšetkým na spoločné výzvy do budúcnosti a zanechať nezmyselné, nič neriešiace spory z minulosti. K duchu týchto vyhlásení sa pridal

---

¹⁷⁸ Ibid., s. 40.

¹⁷⁹ Ibid., s. 41.

aj bulharský premiér Boyko Borissov, ktorý povedal, že: „naše dve krajiny by sa mali zdržať komentovania a zachádzania do detailov časti histórie, ktorá nás rozdeľuje. Naopak, mali by upriamiť zrak na tie detaily a udalosti, ktoré nás spájajú, aby sme ich mohli spoločne osláviť“.¹⁸⁰ Pre dobré susedské vzťahy a ďalšie hodnoty uvedené v Deklarácii by preto bolo veľmi prospešné, pokiaľ by aj Macedónsko vyjadrilo konštruktívne snahu o vyriešenie niektorých problematických momentov a zároveň by malo viac vyjadrení ohľadom významných spoločných udalostí.

Obe krajiny pritom do značnej miery v snahe o dobré susedské vzťahy vychádzali práve zo snahy o integráciu do EÚ a NATO. V tejto súvislosti považujem za vhodné citovať už spomínané vyjadrenie bulharského premiéra, p. Borissova.

„Je v národnom záujme Bulharska a našich susedov vrátane Macedónska, byť stabilní, demokratickí a otvorení rozširovaniu vzájomných vzťahov a spolupráce. To je dôvodom, pre ktorý práve európska a euro-atlantická integrácia týchto krajín Západného Balkánu je najpriamejšou cestou k dosiahnutiu týchto cieľov.“

„Tesalonická agenda 2003 EÚ predstavuje jasnú európsku perspektívu balkánskym štátom, vrátane našich macedónskych susedov, a my ju jednoznačne podporujeme“.

„Bulharsko vyjadrilo svoju konzistentnú podporu integrácie Macedónska do EÚ a NATO. Boli sme prvým štátom, ktorý oficiálne uznal Macedónsko/FYROM. Naša krajina taktiež úspešne vyriešila niektoré problémy našich bilaterálnych vzťahov podpisom Spoločnej Deklarácie dňa 22. februára 1999. Ako členský štát EÚ sme taktiež podporili zrušenie EÚ vízový režim pre občanov Macedónska/FYROM. Naša vláda jednoznačne vyjadrila postoj, že prístupový proces podlieha podmienkam a kritériám, ktoré musí splniť každá kandidátska krajina. Aj Bulharsko si prešlo tou istou cestou.“

„To je dôvodom prečo podpora snahy Macedónska o integráciu do EÚ je zameraná na prekonanie faktorov, ktoré predstavujú prekážky prijatia potrebných reforiem. Sme si vedomí toho, že vynútená rýchlosť vstupu do EÚ štátov, ktoré v skutočnosti úplne nepresvedčili EÚ inštitúcie a iné členské štáty o ich politickej vôli na vyriešenie neuzavretých bilaterálnych otázok, vzbudzuje obavu toho, že tieto otázky sa stanú súčasťou vnútornej agendy EÚ. To je dôvod, pre ktorý Bulharsko na počiatku prístupových rokovaní EÚ a FYROM bude pokračovať v podpore dodržiavania európskych štandardov a v podpore integračných snáh FYROM, pričom súčasne bude trvať na splnení politických kritérií pre členstvo v EÚ a NATO.“¹⁸¹

---

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Ibid., s. 43.

Ďalším dôležitým bodom Deklarácie bolo ustanovenie, podľa ktorého obe krajiny rešpektujú princípy obsiahnuté v Charte OSN a ďalších dokumentoch OBSE, ako aj demokratické princípy zakotvené v dokumentoch a rozhodnutiach Rady Európy.

Bulharsko v zmysle tohto bodu požadovalo rovnosť pre Bulharov žijúcich v Macedónsku, ktorí sa tak sami jasne identifikovali s ďalšími etnickými skupinami podľa národnej legislatívy. V tejto súvislosti Bulharsko požadovalo, aby bola bulharská menšina explicitne pomenovaná v preambule k Ústave Macedónskej republiky. Bulharská vláda dala jasne najavo, že menšinovú otázku otvorí v rámci diskusií na úrovni EÚ a NATO v rámci diskusie o progrese Macedónska v prijímaní reforiem, podmienok a štandardov, vrátane zásady dobrých susedských vzťahov.

Podľa ďalšieho bodu Deklarácie vyvinú obidve krajiny maximálnu snahu k voľnému rozširovaniu informácií tým, že podporia spoluprácu v oblasti tlače, rádiových a televíznych vysielaní za pomoci novodobých komunikačných médií.

V súvislosti s týmto bodom je nutné poznamenať, že z obidvoch krajín zaznievajú pomerne silné kritické hlasy niektorých intelektuálov, mienkotvorných médií a občianskych združení, ktoré sú priamo v rozpore so zásadou dobrých susedských vzťahov. Tieto prejavy sú pritom schopné formovať verejnú mienku a tým pádom majú vplyv aj na politické rozhodnutia, nakoľko politika a politické rozhodnutia často krát nadbiehajú verejnej mienke. To všetko má pochopiteľne zásadný negatívny vplyv na dobré susedské vzťahy. Treba podotknúť, že najextrémnejšie kritické hlasy, ktoré často krát vychádzajú z nesprávnych historických premís, resp. tieto premisy zámerne ohýbajú vo svoj prospech, nie sú predmetom štandardnej demokratickej diskusie. To znamená, že ako v Bulharsku, tak aj v Macedónsku neexistuje dostatočný dialóg, polemika a štandardná debata, na základe ktorej by boli proklamované nepravdy vyvrátené. Práve z toho dôvodu by vzájomným vzťahom medzi Bulharskom a FYROM nesmierne pomohli verejné fóra a debaty v súvislosti s kontroverznými kultúrnymi a historickými tézami. Samozrejme za predpokladu, že tieto debaty by boli plošne pokryté médiami a následne verejne vysielané.¹⁸²

Bulharsko v tomto ohľade výslovne trvá na tom, aby Macedónsko stiahlo z praxe niektoré historické učebnice, ktoré zámerne opisujú historické polopravdy, resp. nepravdy ohľadom bulharského štátu, histórie a národa. Predmetné učebnice navyše obsahujú celú radu priamych či nepriamych urážok.

---

¹⁸² Ibid.

V nasledujúcom bode Deklarácie je stanovená zásada, podľa ktorej ani jedna z krajín nezaháji voči druhej krajine žiadne nepriateľské opatrenia. To znamená, že ani jedna z krajín nemá a ani nevznesie žiadne územné nároky voči druhej strane. Tieto postoje sú pritom v úplnom súlade s medzinárodným právom verejným a jeho základnými princípmi, tj. s princípom zvrchovanej rovnosti, zákazom použitia zbraní a nezasahovania do vnútorných záležitostí štátu.¹⁸³ V súlade s týmito zásadami je ďalší bod Deklarácie, podľa ktorého Ústava Macedónska nemôže a ani nebude interpretovaná takým spôsobom, aby oprávňovala zasahovanie do vnútorných záležitostí Bulharska za účelom ochrany statusu a práv ľudí, ktorí nie sú macedónskymi občanmi. Macedónsko sa ďalej zaviazalo oficiálne uznať, že na území Bulharska neexistuje žiadna macedónska menšina a Macedónsko ani nepodnikne žiadne kroky k podpore separátnych skupín bulharských občanov.

3.4. Oficiálny postoj bulharskej vlády

Postoj bulharskej vlády možno dovodiť predovšetkým z vyjadrení bulharské premiéra. Zrejme najsúvislejšie sa k otázke bulharsko-macedónskych vzťahov a bulharských iniciatív v tejto súvislosti vyjadril premiér pred bulharským parlamentom: *„Bulharská vláda očakáva vôľu macedónskej vlády zachovávať politiku dobrých vzťahov a za tým účelom nájst stanovisko na tieto konkrétne opatrenia:*

Pokračovanie a prehlbovanie reforiem vo všetkých oblastiach, vrátane oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí a taktiež reforiem v oblasti bezpečnosti za účelom splnenia prístupových kritérií.

Okamžité prerušenie neznášateľných vyjadrení voči Bulharsku a Bulharom osobnosťami politického života a reprezentantmi oficiálnych inštitúcií. Ukončenie tohto prístupu v školstve a taktiež v niektorých verejnoprávnych médiách.

Späťvzatie akýchkoľvek menšinových nárokov voči Bulharsku v súlade s Deklaráciou z roku 1999, ako aj ukončenie podnecovania niektorých skupín bulharských občanov.

Ukončenie proti bulharských kampaní v medzinárodných organizáciách a fórach.

Prejav skutočnej vôle prekonať konfliktné otázky týkajúce sa spoločnej histórie a kultúry spoločnou oslavou historických osobností a udalostí, ktoré nás spájajú.

---

¹⁸³ Ibid.

Podpis v čo najkratšom možnom termíne návrhu Dohody priateľstva a dobrých susedských vzťahov na základe Deklarácie z roku 1999, ktorá je základom dobrých susedských vzťahov.“

„Ohľadom otázky tichej podpory možnosti zaradenia macedónskeho jazyka medzi oficiálne jazyky EÚ po vstupe FYROM do EÚ by som rád uviedol nasledovné: Bulharsko má s macedónskou stranou uzavretú dohodu ohľadom jazykovej otázky, zahrnutú v Deklarácii z roku 1999. V súlade s ňou považujeme za oficiálny jazyk FYROM jazyk ustanovený v jej Ústave. Toto naše stanovisko nebude podliehať žiadnym zmenám ani po vstupe FYROM do EÚ.“

„Vyjadrujem svoje vlastné presvedčenie, ako aj presvedčenie vlády, že implementácia vyššie uvedených podmienok pre úspešný začiatok prístupových rokovaní s FYROM umožní bulharskej zahraničnej politike byť čo najviac efektívny v podpore integrácie tejto blízkej susediacej krajiny do európskych a euro-atlantických štruktúr.“¹⁸⁴

3.5. Krátke zhrnutie

„Som jeden z tých čo veria, že nie je dobré nechávať našich partnerov čakať pred dverami príliš dlho. Domnievam sa, že integrácia je najlepším prostriedkom pre vyrovnanie sa s nacionalizmom, a som presvedčený, že izolácia nacionalizmus zvyšuje. Uistujem Vás, že prostredníctvom konštruktívneho dialógu a spoločného porozumenia sa môže dosiahnuť skutočný pokrok.“¹⁸⁵

Formulácia postoja euro komisára Fulleho z môjho pohľadu adektávne hodnotí pripravenosť Macedónskej republiky stať sa právoplatným členom európskeho spoločenstva národov a zároveň dáva najavo potreby istej promptnosti v posune ku konečnému cieľu v kontexte možných dopadov v prípade oddiaľovania tohto procesu, na ktorého úspešné zavŕšenie čaká tento malý balkánsky štát i po splnení rámcových kritérií neúmerne dlho.

---

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Bulharsko nesúhlasí s prístupovými rokovaniami s Macedónskom. [cit. 15. 6. 2014]. URL: <<http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/bulharsko-nesuhlas-i-pristupovymi-rokovanimi-s-macedonskom-020252>>.

Záver

Obraz balkánskeho polostrova z perspektívy jeho historického vývoja pripomína abstraktnú maľbu velikánov Pollockového formátu. Chaotické a nevyspytateľné väzby v rámci tohoto regiónu vstúpili do dejín svojou jedinečnosťou a zároveň turbulentnosťou, ktorá sa podpísala na vytváraní ich špecifických vzťahov.

Podrobnejším skúmaním genézy historického diskurzu bulharsko-macedónskych vzájomných vzťahov v rámci dejinného vývoja Balkánu som natrafila na paradoxne protichodné interpretácie jednotlivých historických etáp. Tento fakt určite nie je žiadnym prekvapením, nakoľko dejiny jednotlivých štátov boli vždy chápané z ich vlastného pohľadu, zohľadňujúc tak národný charakter a jeho dôstojnosť. Vývoj posledných rokov však ukázal, že vplyv diplomacie postavenej na európskych princípoch „dobrých susedských vzťahov“ našiel svoje miesto aj medzi „hašterivými“ balkánskymi národmi. Proces istej „kultivácie“ bilaterálnych vzťahov však stále nie je zavŕšený, a je teda otázkou ďalších rokov, akým smerom sa bude táto „spolitizovaná diplomacia“ uberať.

Prehľadným spracovaním jednotlivých fáz integračnej politiky vzťahujúcej sa na špecifické požiadavky vzhľadom na predprístupové a prístupové procesy Macedónskej republiky som poukázala na ťažkopádny charakter jednotlivých integračných fáz, ktoré sú častokrát brzdným mechanizmom v progresívnejšom rozširovaní európskych radov.

Rozhodne je však potrebné zdôrazniť úlohu európskych inštitúcií a apel na ich aktívnejšiu účasť v rámci vývoja predmetného regiónu. Problém vidím najmä v „preteoretizovanej“ byrokracii, ktorá predchádza znalosť miestnych pomerov a teda ďaleko predbieha reálne možnosti aplikovateľné v praxi.

Nakoľko charakter práce mal pod plyvom obsahovej stránky svoje limitácie, rada by som aspoň na tomto mieste zdôraznila potrebu zefektívnenia jednotlivých krokov v rámci prístupových procesov v oblasti Balkánu, pre ktoré je členstvo v EÚ kľúčovým faktorom ďalšieho rozvoja. Rovnako chcem vyjadriť nádej, že napriek historickým nezrovnalostiam si spomínané krajiny nájdu svoj vlastný „modus vivendi“.

Resumé

The thesis deals with the definition of the bilateral relations between two of the Balkan countries, specifically the Republic of Bulgaria and the Republic of Macedonia. This particular relation is defined on the basis of a historical development and its impact, which has been perceived in a divergent manner between the two countries. The concrete problematic issues, that were continuously been deepening, are being addressed by the agitation of the European structures. However, these efforts have not resulted in a major improvement of the contemporary bilateral relations. The process of integration of Balkans was supposed to be a motivation for an attempt for good neighbourly relations. It is precisely good neighbourly relations, which are considered to be one of the conditions in order for the accession of the Republic of Macedonia to the European Union.

Particular sections of the bachelor thesis point at the key moments of the transitional period of the Republic of Macedonia towards the gates of the European institutions, from the historical background up to the present days. The role of the bilateral relations and their impact on the process of the euro-integration is described in a separate chapter. The concluding chapters contemplate on the weak spots in the euro-integration policy of the European Union. At the same time it contains hope that this process is moving ahead in a way, which will undeniably be beneficial not only for the development of the Balkan region, but also for the stabilisation policy of the European Union.

Zoznam použitej literatúry

Monografie:

1. COWAN, J. K. *Macedonia: the politics of identity and difference (Anthropology, Culture and Society)*. London, 2000. s. 192. ISBN 0745315941.
2. DANFORTH, L. M. *The Macedonian Conflict: Ethnic Nationalism in a Transnational World*. Princeton, 1995. s. 290. ISBN 9780691043562.
3. DOROVSKÝ, I. *Makedonie: zrození nebo obrození národa?*. 1. vyd. Boskovice, 1995. s. 77. ISBN 80-85834-29-4.
4. FAY, B. *Současná filozofie sociálních věd*. Praha, 2002. s. 324. ISBN 80-86429-10-5.
5. FIALA, P. - PITROVÁ, M. *Rozšiřovanie ES/EU*. Brno, 2003. s. 248. ISBN 80-2103-041-0.
6. GLENNY, M. *The Balkans: Nationalism, War and the Great Powers*. London, 2001. s. 752. ISBN 0140233776.
7. ILČEV, I. *The Truth about „the Macedonians“ according to the „Harvard encyclopedia of American ethnic groups in America“*. Indianapolis, 1980. s. 22. ASIN B0006EAV4U.
8. JELLINEK, G. *Všeobecná státověda*. 1. vyd. Praha, 1906. s. 386.
9. KONSTANTINOV, E. *Measures for improvement of the Bulgarian-Macedonian relations*. Institute of Legal Studies. Bulgarian Academy of Science. 2010. s. 11.
10. MARTÍNEK, J. *Stručná historie státu. Bulharsko*. Praha, 2009. s. 144. ISBN 978-80-7277-422-7.
11. NEOFOTISTOS, V. P. *Bulgarian passports, Macedonian identity: The invention of EU citizenship in the Republic of Macedonia*. In *Anthropology today*. 25, 2009, č. 4, s. 19 - 22. ISSN 1467-8322.
12. ROUDOMETOF, V. *The Macedonian Question*. New York, 2000. s. 320. ISBN 0880334517.
13. RYCHLÍK, J. *Mezi Vidni a Cařihradem*. Praha, 2009. s. 399. ISBN 978-80-7021-957-7.
14. RYCHLÍK, J – KOUBA, M. *Dějiny Makedonie*. Praha, 2003. s. 458. ISBN 80-7106-642-7.
15. SHEA, J. *Macedonia and Greece: the struggle to define a new Balkan nation*. Jefferson, 1997. s. 429. ISBN 0786437677.

Internetové zdroje:

1. Bulharsko nesúhlasí s prístupovými rokovaniami s Macedónskom. [cit. 15. 6. 2014]. URL: <<http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/bulharsko-nesuhlasi-pristupovymi-rokovaniami-s-macedonskom-020252>>.
2. Enlargement, [cit. 2. 6. 2014]. URL: <http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/former-yugoslav-republic-of-macedonia/index_en.htm>.
3. EU – FYROM: Stabilisation and Association Agreement enters into force, 1. 4. 2004. [cit. 4. 6. 2014]. URL: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-04-437_en.htm>.
4. EU – the former Yugoslav Republic of Macedonia relations. [cit. 4. 6. 2014]. URL: <http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/eu_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia_relations_en.htm>.
5. Greece beyond name issue, supports FYROM's European and NATO integration. [cit. 11. 6. 2014]. URL: <http://www.diplonews.com/articles/2014/20140303_GreeceFYROM.php>.
6. Chronology of bilateral relations, [cit. 4. 6. 2014]. URL: <http://eeas.europa.eu/delegations/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/eu_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/chronology/index_en.htm>.
7. Phare Programme, [cit. 1. 6. 2014]. URL: <http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/2004_and_2007_enlargement/e50004_en.htm>.
8. Press points by Commissioner Štefan Fülle on the Spring Reports on the former Yugoslav Republic of Macedonia, Serbia, and Kosov. [cit. 9. 6. 2014]. URL: <http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-340_en.htm>.
9. Spor medzi Gréckom a Macedónskom eskaluje. [cit. 7. 6. 2014]. URL: <<http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/clanok/spor-medzi-greckom-a-macedonskom-eskaluje>>.
10. Západný Balkán. [cit. 6. 6. 2014]. URL: <http://www.euractiv.sk/rozsirovanie/zoznam_liniek/zapadny-balkan>.

Legislatíva EÚ

1. Správa Komisie zo dňa 16. 4. 2013 č. KOM(2013) 205 v konečnom znení.
2. Oznámenie Komisie zo dňa 1. 3. 2008, č. KOM(2008) 127 v konečnom znení.